

**Sünni-Alevi Beraberliğini Zedeleyen Dinî Nitelikli Bazı Asılsız
İddialar Hakkında Mehmet Kırkncı'nın Görüşleri**

*Opinions of Mehmet Kırkncı on Some Unfounded Allegations of a
Religious Nature Harming the Sunni-Alevi Unity*

Halil Ahmet KIRKKILIÇ

Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi/University İbrahim
Çeçen, Faculty of Education, Ağrı / Türkiye. ahmetk@atauni.edu.tr, Orcid ID
0000-0003-4543-4964

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Research Article/Araştırma Makalesi
Geliř Tarihi – Date Received	16 Eylül / September 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	12 December / Aralık 2022
Yayın Tarihi – Date Published	28 December / Aralık 2022
Yayın Sezonu	December / Aralık
Issue - Sayı	14

Atıf / Cite as: KIRKKILIÇ, Halil Ahmet. "Sünni-Alevi Beraberliğini Zedeleyen Dinî Nitelikli Bazı Asılsız İddialar Hakkında Mehmet Kırkncı'nın Görüşleri". *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi – Katre International Human Studies Journal* 14 (December/Aralık 2022), 146-180.
<https://doi.org/10.53427/katre.1190180>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre/policy>

Published by İstanbul İlim ve Kültür Vakfı / Istanbul Foundation for Science and Culture, İstanbul, Türkiye.

CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr/>) /
This is an open access article under the CC BY-NC license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Sünni-Alevi Beraberliğini Zedeleyen Dinî Nitelikli Bazı Asılsız İddialar Hakkında Mehmet Kırkncı'nın Görüşleri

Halil Ahmet KIRKKILIÇ

Öz

Mehmet Kırkncı, hayatı boyunca Risale-i Nur mesleği için çalışmış Erzurum'un yetiştirdiği medrese tahsili görmüş otuz yedi eser sahibi önemli bir kanaat önderi ve bir düşünce adamıdır. 1960 darbesinin akabinde sebepsiz yere bazı Nur talebeleriyle birlikte evinden alınıp Sivas'a götürülmüş ve burada Alevi ileri gelenleriyle aynı koğuşa konulmuştu. Ülkenin birliğine ve bütünlüğüne büyük önem veren Kırkncı, Sünnilerle Aleviler arasındaki bazı görüş ayrılıklarından rahatsızdı. Zira İslam düşmanları zaman zaman bu görüş ayrılıklarını kullanarak dini ve vatani bir olan bu gruplar arasında düşmanlık tohumlarını ekmeye çalışıyorlardı. Hapishane ortamında olsa bile Kırkncı, Alevi ileri gelenleriyle aynı koğuşta olup aralarındaki problemleri müzakere etme imkânı bulduğundan memnundu. Kırkncı, bu müzakereleri daha sonra *Alevilik Nedir?* isimli eserinde kitaplaştırmıştır.

Bu çalışmanın amacı Kırkncı'nın Sünniler ve Aleviler arasında ihtilaf konusu olan meseleleri alt başlıklar altında ele alıp ayrıca bunları konuyla ilgili bilimsel çalışmalar açısından değerlendirmektir. Sünniler ve Aleviler arasındaki görüş ayrılıkları daha fazla olmakla birlikte bu çalışmada halk arasındaki söylentiler esas alınarak dokuz konunun incelenmesi tercih edilmiştir. Bunlardan beşi geçmişte Şia dünyasında da ciddiye alınmayan, ancak halk arasında söylenti olarak etkinliğini sürdüren meselelerdir. Bunlar da Hz. Ali'nin kendisini sevenlerin namazını kıldığı, Hz. Ali ve Âl-i Beyt'i seven bir Müslüman'ın ibadet mükellefiyetinin düşeceği, Hz. Ali'nin camide şehit edilmiş olması sebebiyle camide namaz kılmanın gerekli olmadığı, orucun aslında üç gün olarak farz kılındığı, Kur'an'dan bazı ayetlerin çıkarıldığı gibi iddialardır. Bunlar avam-ı nâs denilen sıradan insanlar arasında etkinliğini sürdüren, ancak ciddiye alınacak bir delile dayanmadıklarından Şia dünyasında dahi bilimsel anlamda tartışma konusu yapılmamış olan meselelerdir.

Dokuz maddeden üçü, İslam dünyasında ilk fitnenin ve Şiiliğin ortaya çıkışında önemli bir rol oynayan Abdullah b. Sebe'nin ilk olarak ortaya attığı fikirlerdir: Bunlar Hz. Ali'nin ulûhiyeti, peygamber olduğu, şehit edildikten sonra göğe yükseltilip dünyayı adaletle doldurmak için tekrar yeryüzüne ineceği gibi iddialardır. Bu düşünceler bir müddet Hz. Ali'ye taraftar olan bir kısım insanlar tarafından benimsenmiş olsa dahi ciddi anlamda Şia mezhebi içinde yer bulamadı. Bu üç görüş Şia içinde taraftar bulamasa da diğer görüşlerin ciddi anlamda savunulduğu görülmektedir. Özellikle halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğu meselesi Hz. Ebu Bekir'in halife seçilmesinden itibaren savunulan bir görüş olmuştur. Şia mezhebi Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hilafet makamına getirilmesiyle Hz. Ali'nin hakkının gasp edildiği iddiasındadır. Ehl-i Sünnet birinci halifenin Hz. Ebu Bekir, ikinci halifenin Hz. Ömer, üçüncü halifenin Hz. Osman, dördüncü halifenin Hz. Ali olduğunu ve hepsinin meşru halifeler

olduklarını kabul etmektedir. Alevilerin de dâhil olduğu Şia mezhebinin çoğunluğu ise ilk üç halifenin halifeliklerini meşru görmedikleri gibi bunların Hz. Ali'nin hilafet hakkını gasp ettiklerini iddia etmektedirler.

Mezheplerin birçok doğuş sebebi olmakla birlikte bütün bunların ortaya çıkardığı sonuç içtihat farklılığıdır. Mezheplerin doğuşunu tek bir sebebe bağlamak gerekirse bunun da icthad farklılığı olduğunu söyleyebiliriz. Dinde kesin hüküm ifade eden deliller, sübutu ve delâleti kesin olan naslardır. Bu tür naslar dinin esasını oluştururlar. Bunlardan çıkarılan hükümler ifrat ve tefrit durumlarının dışında herkesin aynı şekilde anladığı lafzın açık anlamından çıkarıldığı için bunlar kesinlik ifade ederler. Bu hükümleri üzerinde icma olan hükümler olarak değerlendirebiliriz. Bunların dışındaki hükümler içtihat yoluyla çıkarılmıştır. İctihatlar amelî konularda belli düzeyde bağlayıcı olsalar da inanç esaslarını belirleyici değildirler. Çünkü her zaman içtihatların bir tarafında zan vardır. Zannî delille kesin olan iman esası sabit olmaz. Sünniler de Aleviler de aynı dine, aynı peygambere ve aynı kitaba inanırlar. Temel inanç esasları bakımından aralarında önemli bir fark yoktur. Bu da onların birliğini ve beraberliğini sağlamak için yeterli bir unsurdur. Nitekim geçmişte farklı görüşlere sahip olan İslâmî gruplar ve farklı mezheplere mensup olan topluluklar kimi zaman kavga etseler de genellikle barış içinde birlikte yaşamışlardır. İctihat farklılıkları hiçbir zaman ayrışmanın sebebi olamaz. Mantıklı düşünen herkes bilir ki her içtihadın doğru olma ihtimalinin yanı sıra yanlış olma ihtimali de vardır. Ancak yanlış olanın hangisi olduğunu Allah'tan başka kimse bilemez. Herkese düşen vazife kendi mezhebinin görüşünün doğru olduğunu, ama yanlış da olabileceğini kabul etmektir. İctihatlar kesin doğruyu göstermezler. Kesin doğrunun olmadığı yerde ise inada ve taassuba yer yoktur. Ayrıca içtihatlarda belli oranda insan düşüncesi hâkimdir. Dinin aslında insan düşüncesi değil, Allah'ın emri esastır. Diğer taraftan tartışma konusu olan meseleler günümüz açısından bakıldığında geçmişte kalmış tarihî meselelerden ibarettir. Tarih ibret alınmak içindir, tekrar tekrar yaşanmak için değildir. Ancak insanlar çoğu kez tarihten ders almazlar ve benzer olayları tekrar tekrar yaşarlar. Mehmet Kırkinci da Sünnilerle Aleviler arasında ayrışmayı gerektirecek önemli farklılıklar olmadığını, farklılık gibi görünen birçok meselenin de aslının olmadığını ortaya koymak suretiyle tartışmaya ve kavgaya gerek olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla makalede bir yönüyle içtihadı dayanması, diğer yönüyle tarihî olaylardan ibaret olmaları sebebiyle Sünnilerle Aleviler arasındaki görüş ayrılıklarının toplumda bir ayrışmaya sebebiyet vermemesi gerektiği hususu öne çıkarılmıştır. Özellikle hilafet konusunda Sünni ve Şii âlimlerin anlaşmaları mümkün görünmemekle birlikte konunun itikadî bir mesele olmayıp tarihî bir olay ve içtihadî bir konu olması sebebiyle bu hususu aralarında bir niza meselesi yapmayabilirler ve yapmamalıdır da. Meselenin ilmî olarak tartışılması yeterlidir.

Anahtar Kelimeler: İslam mezhepleri tarihi, Sünni, Şii, Alevi, Mehmet Kırkinci, Halifelik.

**Opinions of Mehmet Kırkinci on Some Unfounded Allegations of a Religious
Nature Harming the Sunni-Alevi Unity**

Abstract

Mehmet Kırkinci, who studied the Risale-i Nur throughout his life, is a vital opinion leader and thinker with thirty-seven works of art, educated in the madrasah of Erzurum. After the 1960 coup, he was taken from his home with some Nur students for no reason and taken to Sivas, where he was put in the same ward with the Alevi notables. Kırkinci, which attaches great importance to the unity and integrity of the country, was disturbed by some differences of opinion between Sunnis and Alawites. Because the enemies of Islam were trying to sow the seeds of enmity between these groups, whose religion and homeland was the same, by using these differences of opinion from time to time. Even in a prison environment, he was glad that he was in the same ward with the Alevi notables and had the opportunity to discuss their problems. After these negotiations, he published his book: "what is Alevism?"

This study aims to consider the issues that are the subject of dispute between the Sunnis and Alevis under the subtitles of works Kırkinci and evaluate them in terms of scientific studies on the subject. Although there are more differences of opinion between Sunnis and Alawites, in this study, it was preferred to examine nine topics based on the rumors among the people. Five of these are issues that were not taken seriously in the Shia world in the past but continue to be effective as rumors among the people. Among these claims, the most interesting ones are that Ali has already prayed for those who love him, a Muslim who loves Ali and his Âl-i Bayt will have no obligation to worship, and it is not necessary to pray in the mosque because Ali was martyred in the mosque, fasting was made obligatory for three days, and some verses were removed from the Qur'an. These are issues that continue to be effective among ordinary people in the form of urban legend but have not been discussed scientifically, even in the Shia world, since they are not based on any evidence to be taken seriously.

Three of the nine items are the ideas that Abdullah b. Saba put forward: These are claims such as Ali's divinity, that he was a prophet, that he would be raised to the sky after he was martyred, and that he would come down to earth again to fill the world with justice. Although these ideas, which are entirely shelved and buried in history today, were defended by ordinary people for a while after they emerged, no one seriously adopted them in the Shia world. One of the nine items is an idea fiercely defended by the Shia today. This is the caliphate of Ali, who had the right before Abu Bakr and Omar, and Osman was brought to the position of caliphate, so Ali's right was usurped. Ahl as-Sunnah admits that the first caliph is Abu Bakr, the second caliph is Omar, the third caliph is Osman, and the fourth caliph is Ali, and they are all legitimate caliphs. The majority of the Shia sect, including the Alawites, did not see the caliphate of the first three caliphs as legitimate, and they claimed that they usurped Ali's right to the caliphate.

Although sects are not religions, they are born from religion. The reason for the birth of the sects is the differences in ijihad. Evidence expressing a definite verdict in religion are texts whose proof is specific. These form the basis of religion. On the other hand, Ijtihads cannot determine the principles of belief, even if they create knowledge that will have an opinion. Because there is a suspicion on one side of ijihads, where there is conjecture, there is no absolute

basis for belief. Both Sunnis and Alawites believe in the same religion, the same prophet, and the same book. These are sufficient elements to ensure their unity and integrity. Although they also had different views in the past, they knew how to live in unity and integrity. Differences in ijihad can never be the reason for separation because ijihads do not show the absolute truth. Where there is no absolute truth, there is no room for stubbornness and bigotry. In addition, a certain amount of human thought is dominant in ijihads. Religion is not human thought but Allah's command.

On the other hand, the issues that are the subject of discussion consist of historical issues in the past when viewed from the point of view of today. History is meant to be learned, not to be lived repeatedly. However, people often do not learn from history and experience, so similar events are taking over and over. Mehmet Kırkınıc stated that there are no essential differences between Sunnis and Alevi that require separation and that there is no need for discussion and fight by revealing that many issues that seem to differ are not actual.

Therefore, the article emphasizes that the differences of opinion between Sunnis and Alevi should not cause a separation in society since they are based on ijihad on one side and historical events on the other. Although it does not seem possible for Sunni and Shiite scholars to agree on the caliphate, in particular, they may not and should not make this a matter of strife between them since the issue is not a matter of faith but a historical event. It is sufficient to discuss the issue scientifically.

Keywords: History of Islamic sects, Sunni, Shiite, Alevi, Mehmet Kırkınıc, Caliphate.

Giriş

Mehmet Kırkınıc¹ hayatı boyunca Risale-i Nur mesleği için çalışan Erzurum'un yetiştirdiği medrese tahsili görmüş otuz yedi eser sahibi önemli bir kanaat önderi ve bir düşünce adamıdır.

Güçlü bir mantık yetisine sahip olan Kırkınıc Hoca, yaptığı Risale-i Nur dersleri, altı bin sayfayı aşan otuz yedi kitabı, çok sayıda makalesi, binlerce sohbeti ve yetiştirdiği yüzlerce talebesi ile toplumun dinî ve sosyal problemlerini çözmeye çalışan nadir kişilerden biridir. Ömrünü Erzurum'da Karanlık Kümbet adlı anıt yapının yanındaki evde geçiren Kırkınıc Hoca bir hâle gibi etrafında üniversite öğrencilerinden meydana gelen bir eğitim grubu meydana getirmiş ve onun yetiştirdiği öğrenciler Türkiye'nin her köşesinde mutena görevler yüklenmişlerdir.

¹ Mehmet Kırkınıc'nın hayatı ve kişiliği hakkında bk. Mehmed Kırkınıc, *Hayatım Hatıralarım* (Sakarya: Zafer Yayınları, 2013); Ahmet Akgündüz, *Mehmed Kırkınıc* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2016); Kırkkılıç, Halil Ahmet, "Hayatını Risale-i Nur'a Vakfetmiş Âlim Bir Şahsiyet: Mehmet Kırkınıc", *Katre* 12 (2021), 101-130.

Mehmet Kırkinci'nin en çok önem verdiği konulardan biri Müslümanların birliği ve bütünlüğü idi. Bu ülkenin ebedî düşmanları her zaman Alevi-Sünni çatışmasını körüklemek suretiyle bu birliği ve bütünlüğü bozmaya çalışmış; Kırkinci Hoca ise Alevilerle Sünniler arasında ayrışmayı gerektirecek bir durumun olmadığına dikkat çekmiş, aradaki ihtilafların da çoğu kez yanlış bilgilerden kaynaklandığını ifade etmiş; yanlış bilgilere dayanan görüş farklılıklarının da aşırı tutumlara sebebiyet verdiğini vurgulamıştır. Aşırılıklar her zaman bir ayrışma sebebi olabileceği için bu tür davranışlardan çekinmek gerekir.

Mehmet Kırkinci birlik ve bütünlüğün önemini dile getirirken çoğu kez geçmişte kurulan Türk devletlerinin dışarıdan gelen saldırılar neticesinde değil, içeride oluşan ihtilaflar ve bölünmeler yüzünden sona erdiğini örnek gösterirdi.²

Vatanın ve milletin birlik ve beraberliği için olanca gayreti sarfetmesine rağmen Mehmet Kırkinci, 27 Mayıs 1960 ihtilalinden beş gün sonra Nur Cemaatine mensup altı arkadaşıyla birlikte sebepsiz olarak evlerinden alınıp önce Erzurum Kars Kapısı'ndaki karakola, sonra da askerî hapisaneye götürülmüşler; ertesi günü de küçük bir askerî uçakla Sivas'a askerî birlikte oluşturulan bir kampa nakledilmişlerdi. Birlik ve dirlik için çalışan Kırkinci Hoca adeta ayrımcılıkla suçlanıyordu. On gün sonra kampa Demokrat Parti'ye mensup kimselerle birlikte bazı Aleviler de kampa getirilmişti.³ Zaman içinde kamptaki tutuklu sayısı 360'a kadar çıkmış bulunuyordu. Nur Cemaati mensuplarıyla Aleviler aynı koğuşa konulmuştu.

Kendisine karşı ayrılıkçı gibi davranılmasına rağmen Kırkinci Hoca ülkenin birliği için kampta da birleştirici özelliğini ortaya koydu. Dışarıda Alevilerle her zaman birlikte olup rahat konuşma imkânı bulamıyordu. Şimdi kader-i ilahî kendilerine böyle bir imkân hazırlamış bulunuyordu. Kaderin yazgısını ilahî bir emir gibi düşünen Kırkinci, Alevilerle Sünniler arasındaki problemleri çözmeye ve her iki kesimi mesele din ve vatan olunca birlikte hareket etmeye davet etti.

² Türk devletlerinin sona eriş sebepleri hakkında bk. tr.wikipedia. "16 Büyük Türk Devleti". Erişim 15 Haziran 2022. https://tr.wikipedia.org/wiki/16_Buyuk_Turk_Devleti

³ Darbeden 4 gün sonra Doğu ve Güneydoğu'dan seçilen 485 ağa ve şeyh Sivas Kabak Yazı'da bir kampa yollanmıştır (55'ler olayı). Sivas'taki kamp 19 Ekim 1960 tarihinde çıkan 105 numaralı Mecburi İskân Kanunu ile boşaltılıp Millî Birlik Komitesi tarafından '55 ağa DP'yi destekliyor' iddiasıyla Antalya, Isparta, İzmir, Afyon, Manisa, Denizli ve Çorum'a sürülmüştür. Bu kanun 1962 yılında kaldırılmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/55'ler_olayi (Erişim 15 Haziran 2022).

Kırkıncı, kampta Alevilerle Sünniler arasında ayrılık sebebi olarak görünen bazı meseleleri tartışmış, daha sonra bu tartışmaları “Alevilik Nedir?” adlı kitabında yayımlamıştır. Biz de bu makalede daha çok Alevilikle ilgili kitabında dile getirdiği bazı meseleleri şer’î ve mantıki delilleriyle birlikte inceleyeceğiz:

1. Hz. Ali’nin Kendisini Sevenlerin Namazını Kıldığı İddiası

Mehmet Kırkıncı dışarıda olduğu gibi hapisshanedede namazını kılmaya devam ediyordu. Bazı Alevilerin namaz kılmadıklarını görünce onlara niçin namaz kılmadıklarını sormuş, muhatapları saygılarından dolayı sessiz kalınca, “Gelin sizinle namaz üzerinde konuşalım. Bir ‘namaz kılmak’, bir de ‘kılmamak’ var. Bu iki şıktan hangisi doğru ise birlikte onu yapalım. İsterseniz önce ben namazı niçin kıldığımızı ve namaz kılmanın ehemmiyetini anlatayım.” diyerek söze başlar ve arkasından namaz hakkında bazı açıklamalarda bulunur. Sözüünü, “Şimdi siz de namaz kılmamanın lüzumu hakkında bildiklerinizi söyleyin.” diyerek sözüünü tamamlar. Koğuştakilerden birisi “Bizim namazlarımızı Hz. Ali (ö. 40/661) Efendimiz kılmış.” deyince Kırkıncı Hoca, “Madem Hz. Ali gibi bir zat sizin namazını kılmış, Allah kabul etsin. Beni daha niye konuşturuyorsunuz?” diye latifede bulunur. Aradan birkaç gün geçtikten sonra “Yahu geçenlerde size bir şey sormuştum, ama keşke sormasaydım. Ben Hz. Ali’yi öyle çok seviyordum. Ama şimdi, sizin cevabınızdan sonra, sanki kalbimde o mübarek zata karşı bir kırıklık oldu.” der ve “Hz. Ali niçin sadece bu Tuncelililerin namazını kılmış da Erzurumlularınkini kılmamış. Bu Erzurumluların suçu ne?” diye sözüüne devam eder. Sonra onlara “Sadece sizin namazınızı mı kılmış, yoksa dedelerinizin, torunlarınızın namazlarını da kılmış mı?” şeklinde sorunca, muhatapları “Hepsinin namazlarını kılmış.” diye cevap verirler. Kırkıncı Hoca devamla “Gelin şimdi bir hesap yapalım. Hz. Ali Efendimiz altmış küsur yıl yaşamış. Bu kadar namaz bir ömre nasıl sığsın? Böyle şey olur mu?” der ve “Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz namaz kırlarlar mıydı?” diye yeni bir soru sorar. Hepsi “Evet” cevabını alınca “Hz. Ali Efendimizin evlatlarının namazlarını niçin kılmamış da sizinkilerini kılmış? Sizi onlardan daha mı çok sevmiş?” diye latifede bulunur. Başka bir sohbetinde ise Alevi koğuş arkadaşları Hz. Ali’nin camide şehit edildiği için camiye gitmediklerini söyleyince Kırkıncı Hoca’nın cevabı şöyle olmuştur: “Bu mantığa göre sizin de ölünceye kadar camide namaz kılmanız gerekmez mi? Namaz herkesin kendi şahsına farzdır. Bir insanın yemek yemesiyle başkasının yerine yemek yemesi düşünölemeyeceği gibi başkasının yerine namaz kılması da

düşünülemez.” Bu mantıksal çıkarım karşısında muhataplarından biri, “Allah bizim ‘dede’lerimizden bunun hesabını soracaktır, bizi böyle cahil bırakanlar onlardır.” der. Sonunda kampta namaz kılmayan Alevilerin birçoğu namaz kılmaya başlar (Kırkinci, 2008).

Doğrusu şu ki namaz farz-ı ayn olan bir ibadettir. “Hz. Ali bizim namazımızı kılmış” gibi bir ifadenin hiçbir dinî ve aklî delili yoktur. Kırkinci, daha çok konunun mantık tarafına ağırlık vererek böyle bir hükmün ve gerçekliğin olamayacağı hususunda Alevileri ikna etmeye çalışmıştır.

Gerçek şu ki, Allah Tealâ, “...Herkesin kazandığı hayrın sevabı kendine ve yaptığı fenalığın zararı da yine onadır.” (el-Bakara 2/286) buyurarak mükâfat ve cezada her Müslüman’ın bizzat kendisini mesul tutmuştur (Kırkinci, 2008).

Kur’an-ı Kerim’de ahiretteki azapla ilgili şöyle buyrulur: “Cennetlerdekilere suçlulara sorarlar: Sizi ‘Sakar’ cehennemine sürükleyen nedir? Suçlular şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik.” (el-Müddessir, 74/40-43). Peygamber Efendimiz (sav) de: “Namaz dinin direğidir.” (Tirmizî, İman, 8) buyurmuş ve birçok hadis-i şerifleriyle namazın ehemmiyetini ümmetine ders vermiştir. Kendisi harplerin en şiddetli anlarında bile, vakit namazını kazaya bırakmadığı gibi cemaat sevabını dahi feda etmeyerek, sahabelerine iki grup hâlinde namaz kıldırmıştır (Kırkinci, 2008).

Namazın farziyeti “Şüphesiz namaz müminlere belli vakitlerde farz kılınmıştır (en-Nisâ, 4/103), “Oysa onlar tevhid inancına yönelerek, dini yalnız Allah’a tahsis ederek O’na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emr olunmuşlardır (el-Beyyine, 98/5), “namazı kıl” (Hûd, 11/114; el-İsrâ 17/78; Tâhâ, 20714; el-‘Ankebût. 29/45; Lokman, 31/17), “namazı kılınız” (el-Ahzâb, 33/33; el-Bakara, 2/43, 83, 110; en-Nisâ, 4/77, 103; el-En‘âm, 6/72; el-A‘râf, 7/29; Yûnus, 10/87; el-Hacc, 22/78; en-Nûr, 24/56; er-Rûm, 30/31; el-Mücâdile, 58/13; el-Müzzemmil, 73/20) gibi ayetlerle sabittir. Bu yükümlülük erginlik çağına gelmiş ve akıllı olan her Müslüman için geçerlidir (Zuhaylî, 1/384). Bu şartlara sahip olan hiçbir müslüman namaz mükellefiyetinden muaf değildir. “Namaz ve oruç gibi sırf bedenî ibadetlerde vekillik câiz olmaz. Çünkü bu ibadetlerden maksat, bizzat nefsi kulluk için çalıştırmaktır. Halbuki bu vekillik yolu ile elde edilemez” (Zuhaylî, 1994: 3/427). Hiç kimse bir başkası yerine namaz kılamaz, oruç tutamaz. Dolayısıyla Hz. Ali’nin bir başkasının namazını kılmış olması düşüncesinin dinde yeri yoktur.

2. Hz. Ali ve Âl-i Beyti Seven Bir Müslüman'ın İbadet Mükellefiyetinin Düşeceği İddiası

Esasen bu iddia namaz konusunun genelleştirilmiş hâlden başka bir şey değildir. Kırkıncı'nın bu konudaki açıklamaları şöyledir:

Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: *"Hepiniz Allah'ın ipine sımsıkı sarılınz; bölünüp parçalanmayınız."* (Âl-i İmran, 3/103). Allah'ın ipine sarılmak O'nu sevmekle olur; O'nu sevmenin ölçüsü ise Kur'an-ı Kerim'de şöyle belirtilmiştir: *"De ki: Eğer Allah'a muhabbetiniz varsa hemen bana uyun ki, Allah da sizleri sevsin ve suçlarınızı mağfiretle örtsün. Allah Gafur'dur, Rahîm'dir"* (Âl-i İmran, 3/31). Burada belirtilen husus şudur: Allah'a imanınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seveceksiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Yani Allah'ın sevdiği zata benzemelisiniz. Ona benzemek ise ona ittiba etmektir. Ne vakit ona ittiba etseniz Allah da sizi sevecek. Bu ayet-i kerime ve tefsirinden anlaşıldığı gibi Allah'ı sevmenin göstergesi, Peygamber Efendimize (sav) uymaya çalışmaktır. Bir mümin, itikat, ahlak ve ibadette Resûlullah'a benzemek ve onun getirdiği bütün ahkâmı mümkün olduğu kadar tatbik etmekle Allah'ı sevmiş olur. Ashab-ı Kiramın büyüklüğü, Resûlullah'a tabi olmakta en ileri seviyede olmalarındadır. Bu vadide, Hz. Ali ve Âl-i Beyt'in de müstesna bir yeri vardır. Öyleyse onları seven her mümin de onlar gibi Peygamberimize (sav) tabi olmakla mükelleftirler. Hülasa, Peygamberimiz (sav), Allah'ın sevdiği, razı olduğu insanların örnek alınmasını istediği üsve-i hasene/en iyi ve güzel insan modelidir. Bir mümin o Rehber-i Ekmel'e benzediği nispette Allah'ı sevmiş ve onun muhabbetini kazanmış olur (Kırkıncı, 2008). Yukarıda anılan Şûra 42/23'teki ayete ve Âl-i Beyt'in yaşayışına istinaden Kırkıncı, "Hz. Peygamber'in hısımlık ve akrabalığına dayanarak, ibadette gevşeklik bile göstermek Âl-i Beyt'in kendine caiz olmazken, bazılarının Âl-i Beyt'e olan muhabbetlerine güvenerek ibadeti terk etmeleri hangi akıl, hangi delille izah edilebilir, düşünülün (Kırkıncı, 2008)" yorumunda bulunarak bazılarının "Bizim namazımız kılınmış" tarzındaki iddiasının mesnetsiz olduğuna dikkat çekmiştir.

3. Hz. Ali'nin Camide Şehid Edilmesi Namaz Kılmamaya Mesnet Teşkil Edebilir mi?

Kırkıncı'nın ifadesine göre göre bazı kişiler Hz. Ali'nin camide şehit edilmesi sebebiyle namaz kılmadıklarını söylemişlerdir. Bu sözlere karşı Kırkıncı'nın açıklaması kısaca şöyle olmuştur: Hz. Ömer (ö. 23/644) mescitte sabah namazını kıldırırken, Hz. Osman evinde Kur'an-ı Kerim'i okurken, Hz. Ali

de sabah namazında iken hançerlenmişlerdir. Eğer halifenin camide şehid edilmesi sebebiyle namazı kılma mükellefiyete düşmüş olsaydı, önce onların en yakınları namazı ve camiye gelmeyi terkederlerdi. Halbuki Hz. Ali'nin şehid edilmesinden sonra da, başta oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olmak üzere ashab-ı kiram mescitte namaz kılmaya devam etmişlerdir. İslâm'da "Hz. Ali şehid oluncaya kadar namaz kılınacak, daha sonra terkedilecek." diye bir kayıt yoktur. Bu mantığa göre Hz. Ali'nin vefatından sonra kıyamete kadar gelecek olan Müslümanların namaz kılma mükellefiyetleri olmayacaktır. Bu düşüncenin önce Kur'an'ın açık emrine, sonra da sahabe ve ondan sonra gelen ulemanın anlayış ve uygulamalarına aykırıdır. Kur'an'ın namaz emri kesin olduğu gibi namaz kılmayanların azap çekecekleri de açıkça belirtilmiştir (el-Müddessir, 74/43). Âhirette, Cenâb-ı Hak bu bahane ile namaz kılmayan bu kişilere, "Niçin namaz kılmadınız?" diye sorduğunda, "Ya Rabbi, Hz. Ali camide şehid edildiği için namaz kılmadık." şeklinde cevap verebilecekler mi? Verseler dahi böyle bir özür makbul olabilir mi? Namaz mükellefiyeti belli bir zamanla kayıtlı ve sınırlı değildir. Yani, namazın farzietini Hz. Ali (RA) veya bir başkasının hayatı ile sınırlanmak mümkün değildir. Hz. Osman (ö. 35/656) Kur'an okurken şehid edildi diye ona tabi olan Müslümanlar Kur'an'ı okumayı terkedemeyecekleri gibi, Hz. Ali de camide şehid edildi diye onu sevenler camide namaz kılmaya terkedemezler (Kırkinci, 2008).

4. Orucun Aslında Üç Gün Olarak Farz Kılındığı İddiası

Bazı Aleviler orucun aslında üç gün olarak farz kılındığını, Hz. Cebrail ilgili ayeti getirdiğinde Hz. Peygamber'i (sav) Medine'de bulamadığı, ayeti kaydederek gittiği, sonradan bir sineğin ayetteki üç rakamının önüne pislediği,⁴ böylece orucun otuz güne çıktığını ileri sürmüşlerdir.⁵

Kırkinci Hoca'nın bu iddialar karşısındaki cevabı mealen şöyledir: Hicri aylar bazen 29, bazen 30 gündür. Otuz için böyle bir açıklama kabul edilse bile yirmi dokuz için acaba ne denilebilir? Yukarıda ifade edildiği üzere Bakara 2/185'inci ayette Ramazan ayını idrak edenin oruç tutması, sayının tamamlanması emredilir. Hatta tutulamayan oruçların kazası istenir. Ayrıca Hz.

⁴ Arapçada "0" rakamı " (nokta)" ile ifade edilir. Üç (٣) rakamının önüne nokta konulduğu zaman otuz (٣٠) olur. Güya üç rakamının önüne sinek pislemek suretiyle oruç otuz güne çıkmıştır. Bu iddia şehir efsanesi gibi bir şeydir. Kur'an'da sayıyla ifade edilen hiçbir ifade rakamla verilmemiştir. Ayrıca oruçla ilgili ifade "otuz gün" gibi bir ifade ile değil "şehru Ramadân" (Ramazan ayı) şeklinde ifade edilmiştir.

⁵ Bu iddianın geçmişe dayanan bir seyri de vardır.

Cebraîl'i, posta memuru bir insan gibi düşünmek, yerinde yoksa ihbarname bırakmak şeklinde bir düşünce elbette safsatadır. Hz. Azrail, bir anda yüzbinlerce insanın ruhunu kabz ederken, Arş-ı Âlâ'da ubudiyetine devam eder. Aynı durum Hz. Mikâil için de geçerlidir. O da bir taraftan tabiat kuvvetlerini müşahede ederken diğer tarafta Arş-ı Âlâ'da ubudiyetine devam eder. Elbette ki Hz. Cebrail de bir taraftan Hz. Peygamber'e (sav) vahiy getirirken o da Arş-ı Âlâ'da ubudiyetine devam eder. Onlar için mekân tahdidi söz konusu olamaz. Maddî âlemle ilgili olmakla birlikte ışık saniyede üç yüz bin km. hızla gider. Melekler içinse böyle bir hız tahdidi söz konusu olamaz. Cenab-ı Hak'ın izni ile bir anda âdeta her yerde bulunabilirler. Hâl böyleyken Hz. Cebrail'in Hz. Muhammed'i bulamaması durumu yersiz bir iddiadır (Kırkınıcı, 2008).

5. Kur'an'dan Bazı Ayetlerin Çıkarıldığı İddiası

Kırkınıcı Hoca'nın Alevi arkadaşlarından duyduğu bir husus da Kur'an'dan bazı ayetlerin çıkarılmış olduğudur. Bu konuda Kırkınıcı'nın açıklaması özet olarak şu şekilde olmuştur: Halk ağzında bu sayı 6666 diye telaffuz edilir.⁶ Bunun sebeplerinden biri Allah lafzının ebced değerinin 66 olması ve bunun iki kez tekrar edilmesi şeklinde düşünülebilir. Kur'an-ı Kerim'in cemedilerek mushaf hâline getirilmesi Hz. Ömer'in teşvikiyle Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha'nın (ö. 36/656) da bulunduğu bir heyet nezaretinde Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) zamanında gerçekleşmiştir. Bu olay otuz üç bin sahabenin gözü önünde gerçekleşmiş ve ashâb-ı kirâm mushafın her harfinin yerinde olduğunu tasdik etmişlerdir. Tek kitap hâline getirilen Kur'an nüshası Hz. Ömer'in vefatından sonra müminlerin annesi Hz. Hafsa'ya (ö. 45/665) geçti. Hz. Osman zamanında bu nüsha çoğaltıldı ve çoğaltılan nüshalar çeşitli şehirlere gönderildi ve o şehirlerde bulunan diğer Kur'an nüshalarının imha edilmesi emredildi. Şu anda bütün dünya Müslümanlarının ellerinde bulunan Kur'an nüshaları, Hz. Ebû Bekir zamanında cemedilip, Hz. Osman zamanından teksir edilen nüshalardan çoğaltılan Kur'an nüshalarıdır (Kırkınıcı, 2008: 95). Nitekim Hz. Ali, elinde Kur'an nüshası olan Hz. Talha'ya Hz. Ebû Bekir'in tertip ettirdiği Kur'an'la onun aynı olup olmadığını sorduğunda "aynısı olduğu" cevabını alır. Yani elimizdeki Kur'an Hz. Ali'nin tasvibinden de geçmiş bulunmaktadır (Altıkulaç, 2012).

Bazı Şîî âlimleri Kur'an'da Nûrayn diye bir surenin olduğu ileri sürmüş olmakla birlikte bu görüş Ehl-i sünnet âlimleri tarafından ilgi ve itibar

⁶ Günümüzdeki basılı olan Kur'an'larda bu sayı 6236'dır.

görmeyerek kabul edilmediği gibi Şia'nın büyük çoğunluğu tarafından da reddedilmiştir. Nöldeke (1836-1930) ve Schwally (1863-1919) gibi müştüşrikler dahi bunun bir Kur'an suresi olamayacağını ifade etmişlerdir (Yavuz 2006). Şii rical âlimi Muhsin Emin (1867-1952) de büyük Şii âlimlerin tahrifi kabul etmeyen eserler yazdıklarını belirterek Şia'nın tahrif konusunda itham edilmesine karşı çıkmıştır (Yavuz 2006).

Muasır şii müfessir Muhammed Hüseyin et-Tabâtabâi (1904-1981) de bugün elimizde bulunan Kur'an'ın Hz. Peygamber'i (sav) indirilenin aynı olduğunu vurgulayarak şu değerlendirmede bulunur: "Yaptığımız geniş açıklamadan Allah'ın, Peygamber'ine (sav) indirdiği ve onu zikir diye nitelendirdiği Kur'an'ın, indirildiği şekliyle -Allah'ın peygamberine vadettiği üzere- ziyâdelik, noksanlık ve değişimden ilâhî bir korumayla korunduğu ortaya çıkmıştır." (Gümüş, 2020: 74).

Münih Üniversitesi bünyesinde Kur'an nüshaları arasındaki farkları tespit etmek için Kur'an Araştırmaları Enstitüsü (Institut für Koran Forschung) kurulmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için orijinal olsun kopya olsun en eski bütün Kur'an nüshaları toplanmaya çalışılmıştır. Toplama süreci üç nesil boyunca devam etmiştir. 1933 yılı itibarıyla 43.000 nüsha toplanmıştı. İkinci Dünya Savaşı'nda Enstitü binası üzerine bir bomba düştü; hem kocaman binayı ve kütüphaneyi, hem de çalışanları imha etmiştir. Savaşın başlamasından kısa bir süre önce yayınlanan geçici raporda, Kur'an yazmaları toplama işinin henüz tamamlanmadığı belirtilmekle birlikte o zamana kadar yürütülen incelemelerin sonucunda, yazmalarda bazı hat yanlışlıkları bulunmuşsa da metinde tek bir çelişkinin bile bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Hamidullah, 2018).

"Karbon testleri göstermektedir ki şu ana kadar keşfedilmiş/elimizde bulunan 19 Kur'an yazmasını içeren parşömen Hicri 1'inci yüzyıla aittir. Yalnız burada birbirine karıştırılan iki husus var. Karbon testleri, üzerine yazılan mushaf sayfelerin yaşını verirler. Bu deri parşömenler ortalama 50 yıl boyunca üzerlerindeki yazılar silinip yeniden yazı yazılıp kullanılabilirdi. Deri parşömenin yaşı önemli olmakla beraber filolojik/linguistik açıdan yazım stili de parşömenlerin yaşını ve aralarındaki bağlantıları da gösterir. Kamuoyunda yapılan en fazla hataların başında ise Kur'an tarihini mushaf tarihinden ibaret zannetme yanlışsıdır. Oysa mushaflar lafzi ezber ile zaten zihinlerde canlı olan metnin zaman içinde bozulmaya, karıştırılmaya vs. uğramaması için başvuru olan önlemlerden birisidir." (Erdeğer, 2022).

“İslam ümmeti ne Hz. Muhammed hayattayken ne de sonrasında mushaf merkezli bir Kur’an kültürüne sahip değillerdi. Aksine hıfz/okuyuş merkezdeydi ve mushaflara yanılma vs. durumlarda başvurulurdu. Hıfz ile eş zamanlı bir önlem olarak sahifeler ve mushaflar da yazım, temize çekme, çoğaltma gibi süreçlerden geçmişlerdir. Yazılı versiyonların bilimsel kriterlere göre durumları şöyledir. Hicazî ve Kûfî yazım tarzıyla Hicri 1. yüzyıla ait Kur’an el yazmaları/parşömenlerin kronolojik listesi şu şekildedir.” (Erdeğer, 2022).

1. San’a Mushafı (DAM 01.25.1) : 543-643.
2. Dublin Yazmaları (Codex Is. 1615 I) : 591-643.
3. Birmingham Mushafı (Mingana Islamic Arabic 1572a) : 568–645.
4. Berlin (Codex Ms. Qāf 47): 606-652.
5. San’a Mushafı (DAM 01-29.1): 603-662.
6. Londra Mushafı: 665-719.
7. San’a Mushafı: 578-669.
8. Tübingen Mushafı (Codex M a VI 165): 649–675.
9. Tunus Parşömenleri: 648–691.
10. Şam Emevi Camii Mushafı: 657-692.
11. Emevi Camii Parşömeni: 609-694.
12. Leiden Parşömeni: 652-694.
13. Berlin (Kodex Wetzstein II 1913) 659–765.
14. Paris Mushafı Codex Parisino-Petropolitanus 675-750.
15. Kahire Mushafı.
16. İstanbul Topkapı (1. yy. sonu).

17. İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Mushafı (TIEM) (1.yy sonu). Türkiye Kültür Bakanlığı gerekçesiz olarak karbon testi izni vermiyor. Ancak François Deroche 'İstanbul mushafları yazı stili vs. Şam Emevi Mushafına benziyor. O yüzden 657-692 olabilir' demektedir.

Hicri ikinci yüzyıl mushafları:

18. Taşkent/Semerikand Mushafı: 640-765. Abbasi Halife Mehdi dönemi.

19. St. Petersburg Mushafı: 775-995.3.

Tunus: Ms. R 38, Ms. R 119 ve Ms. P 511; Bu parşömenlerin tarihi yüzde 95 ihtimalle M 648-691'dir.

Bu listeye meşhur olarak bilinen Hz. Osman'a atfedilen şu altı mushaf da eklenmelidir:

1. Semerkant. Rusya.

2. Türkiye'de 2: Topkapı; Türk ve İslam Eserleri Müzesi (TIEM).

3. Mısır'da 2: Kahire Mushafı Meşhedu'l Hüseyini Camii; Dâru'l-Kütüb.

4. Yemen'de 2: Hz. Ali'ye atfedilen mushaf; San'a Mushafı.

5. Almanya: Berlin Staatsbibliothek'te Kodex Wetzstein II, 1913.

6. Özbekistan: Taşkent Mushafı. (Erdeğer, 2022).

"Abdullah b. Mes'ûd'un kişisel mushafına dayanarak bazı Batılı araştırmacıların Fatiha ve Felak-Nass surelerinin Kur'an'dan olmadığına dair iddiaları da San'a Mushafı'nın keşfiyle tamamen geçersiz hâle gelmiştir. Kur'an'ın tümünün hıfz yoluyla topluma mal olması sebebiyle İbn-i Mes'ûd kişisel Mushafı'na yazma ihtiyacı hissetmemiş olabilir. Çünkü söz konusu 3 sure de gün aşırı okunan en meşhur surelerdir." (Erdeğer, 2022).

"Yazılı olarak San'a Mushafı'nın "DAM 01-25.1" parşömeni Fatiha'nın bilinen en eski el yazmasıdır ve son ayetlerin küçük kısımlarını içerir. DAM 20-

33.1” tüm Fâtiha’yı ve ayrıca Nâs suresinin yarısını içerir. İbn-i Mes’ûd etrafındaki spekülasyon ve vesveseleri ele alan Hindistanlı araştırmacı yazar Muhammed Mustafa el-A’zamî (1930-2017) detaylı bir araştırma ile iddiaların altının boş olduğunu göstermiştir.” (Erdeğer, 2022).

Allah Teala, “*Şüphesiz o zikri (Kur’an’ı) biz indirdik biz. Onun koruyucusu da elbette biziz*” (Hicr 15/9) ayetiyle Kur’an’ı muhafaza edeceğini vadetmiş ve Kur’an hiç değişmeden nazil olduğu şekliyle günümüze kadar gelmiştir. Mezhebi ne olursa olsun günümüzde Müslümanların elinde bulunan Kur’an eksikliği ve fazlası olmadan aynı Kur’an aynıdır.

6. Hz. Ali’ye Ulûhiyet İsnadı

Kırkinci Hoca’nın anlatımına göre İslam dünyasında ilk fitnenin ve Şiiliğin ortaya çıkışında önemli bir rol oynayan Abdullah b. Sebe⁷ bir gün Hz. Ali’nin, huzuruna çıkarak kendisine “Sen bizim ilahımızsın!” demiş; bunun üzerine Hz. Ali, fitnenin büyümemesi için İbn Sebe’i sürgün etmiştir. Ancak Hz. Ali’nin uluhiyeti meselesi ilk anda yeterince taraftar bulmayınca, bu sefer ona

⁷ Abdullah b. Sebe, Sebeiyye adlı Şifî mezhebinin aşırı bir kolunun kurucusu ve İslâm dünyasında ilk fitnenin ortaya çıkışında önemli rol oynayan bir kişi olarak bilinir. Tarihi kaynaklarda annesinin San’alî siyahî bir Yahudi olduğu, Hz. Osman zamanında İslâm’ı kabul ettiğinde Hicaz’da iken daha sonra Basra, Kûfe, Dimaşk ve Mısır’a giderek sapık fikirleri yaydığı kaydedilmiştir. Bu fikirler arasında Hz. Muhammed’in kıyamet kopmadan önce tekrar döneceği, Hz. Ali’nin Hz. Peygamberin vasîsi olduğu, Hz. Peygamber’den sonra hilâfat hakkının Hz. Ali’ye ait olduğu, kendisinden önce başa geçenlerin ona zulmettikleri, Hz. Ali ölmediği; kıyamet kopmadan önce dönüp asâsıyla Araplar’ı yola getireceği ve dünyayı adaletle dolduracağı, Hz. Ali’nin de ilâh olduğu gibi düşünceler vardır. Çeşitli yerlere mektuplar yazmak suretiyle bu görüşlerini yaymaya çalışmış, Cemel Vak’ası’nda etkin bir rol oynamıştır. Bu tür bilgilerin çoğu hemen bütün biyografi yazarlarının zayıf ve metruk saydığı Seyf b. Ömer’den gelmiştir. Bazı araştırmacılar kaynaklarda yer alan bilgiler arasındaki tezadı, aynı olayların farklı isimlere atfedilmesi ve Seyf b. Ömer’in rivayetinin İbn Sa’d ve Belâzürî gibi Sünnî, Nasr b. Muzâhim el-Minkârî ve Ya’kûbî gibi Şifî kaynaklarda bulunmaması gibi durumları dikkate alarak Abdullah b. Sebe’nin tarihi şahsiyetinin şüpheli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Ethem Ruhi Fiğlalı’nın belirttiği gibi, “İbn Sebe için söylenenler ne olursa olsun, İslâm tarihinde Hz. Ali hakkında aşırı fikirler ileri süren ve Sebeiyye adı ile anılan bir topluluğun veya bir fırkanın müphem de olsa var olduğu bir gerçektir... Abdullah b. Sebe ve Sebeiyye adı, o günün siyasî ve içtimâî şartları içinde, müslüman çoğunluğunun veya siyasî ve ilmî otoritenin benimsediği görüşlerin dışında, Hz. Ali ve Ehl-i beyt hakkında İsrâiliyat ile süslenmiş aşırı fikirler taşıyan ve İslâm ümmetinin birliğini bozmak ve fitne çıkarmak amacıyla bozguncu faaliyetlerde bulunan şahıs ve zümreler için bir takma ad veya kötileyici yafta ve hatta muhalifler için kullanılan aşağılayıcı bir slogan olarak da ortaya konmuş olabilir.” (Fiğlalı, 1988).

peygamberlik isnat etmiş, bu da yeterince kabul görmeyince hilafetin öncelikli olarak Hz. Ali'nin hakkı olduğu iddiasında bulunmuştur (Kırkinci, 2008).

Kur'an-ı Kerim'de şüpheye yer bırakmayacak derecede özellikle İhlas Suresi'nde birliği, eşi ve benzerinin olmadığı açıkça belirtilmiştir: “*De ki: 'O Allah ehadidir (birdir). Allah Samed'dir. Doğurmamış, doğurulmamıştır. Hiçbir şey onun dengi değildir.'*” (İhlâs, 112/1-4)”

Surenin ilk ayeti Cenab-ı Hakk'ın tek olduğunu söyleyerek küfrün belini kırıyor. O hâlde başka bir varlık veya insana ilahlık izafe edilemez. İkinci ayet Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığını, her şeyin ona muhtaç olduğunu vazeder. İlahlık izafe edilen varlık veya insanlara bakınca onların ihtiyaçlarının hadsiz olduğu görülür. O hâlde onlar Allah olamazlar. Üçüncü ayet doğurmuş ve doğurulmuş olanların ilah olamayacağı buyrulur. O hâlde Allah'tan başka ilah olamaz. Son olarak dördüncü ayet Allah Tealâ'nın eşi, benzeri, dengi ve zıddının olamayacağını kesin olarak bildirir. O hâlde yaratılanlardan hiçbiri onun zatından, mahiyet ve hakikatinden kopmuş olamaz. Yani hiçbir mahlûk ondan bir parça olup da onun ulûhiyetine, ilahlığına hissedar olamaz. Bu hususu teyiden başka surelerde şöyle buyurulmuştur:

“Ant olsun ki, Meryem oğlu Mesih için, 'O Allah'tır.' diyenler kuşkusuz kâfir oldu. De ki: 'Allah, Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzündekilerin tamamını yok etmek isterse, O'na kim engel olabilir?' Göklerin, yeryüzünün ve ikisinin arasındakilerin tamamı, Allah'a aittir. Dilediğini yaratır ve Allah, her şeye gücü yetendir” (el-Maide, 5/17).

“Yahudiler: 'Üzeyr Allah'ın oğludur.' dediler; Hıristiyanlar da: 'Mesih Allah'ın oğludur.' dediler. Bu, onların dillerine doladıkları sözlerdir ki daha önce küfredenlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah, kahretsin onları! Nasıl da saptırıyorlar” (et-Tevbe 9/30).

Birinci ayette Hz. İsa'nın ilah, Hz. Üzeyr'in ise Allah'ın oğlu olduğu inancı müthiş bir tehditle eleştirilmiştir:

“Allah, kendisine şirk koşanları bağışlamaz. Bunun dışında, dilediğini bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa, derin bir sapkınlıkla sapmış olur.” (en-Nisa, 4/48, 116”).

“De ki: 'Ey kitap ehli! Gelin aramızda ortak olan bir kelimedede anlaşalım: Allah'tan başka hiçbir şeye kulluk etmeyelim, ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ın yanı sıra kimimiz kimimizi Rabb'ler edinmeyelim.' Eğer yüz çevirirlerse deyin ki: 'Tanık olun, biz gerçek Müslüman olanlarız'” (Âl-i İmran 3/64).

“Allah'a şirk koşma, kuşkusuz şirk koşmak çok büyük bir zulümdür” (Lokman, 31/13).

Ayetlerde açıkça ifade edildiği üzere Hıristiyanların Hz. İsa'yı ilah olarak nitelendirmesi, Yahudilerin Hz. Üzeyr'i Allah'ın oğlu olarak değerlendirmesi nasıl büyük bir zulüm ve şirk ise Hz. Ali'ye veya onun soyundan gelen imamlara yahut başka kimselere hulul izafe etmek o derece büyük bir zulüm ve şirk olarak değerlendirilmiştir. Bu inançta olanlar küfre girmiştir, necistir, pistir (et-Tevbe, 9/28; en-Nisa, 4/43). İslam'da hiçbir şekilde şirke, bir başka şeyin ilahlığına yer yoktur (Kırkıncı, 2008: 83).

İbn Sebe, halk arasında Hz. Ali'nin ulûhiyet meselesinin yeterince kabul görmediğini düşünse bile sonradan bu düşüncenin önemli ölçüde karşılık bulduğu görülmektedir. Nitekim Aşkiye (Uşşakiye), Bâtıniye, Beyâniye 2, Gâliye (Müellihe), Haksariye, Hallâciye 2, Hattâbiye, Hulmâniye, Hulûliye, Hurufilik, Kâmilîye, Karmatilik, Keysâniye, Muammeriye, Müşebbihe 1, Nâsriye 1, Nuriye 4, Rezamiye, Şia-i Ulâ, Şuray'îye, Tausiye gibi birçok batıl mezhep ve tarikat hulul (ilahî ruhun herhangi bir bedene girmesi) inancını benimsemişlerdir. Bunların dışında Mücessime, Müşebbihe 1, Müşebbihe 2, Nümeysiye gibi mezhep ve tarikatlar Cenab-ı Hakk'a cisim izafe etmişlerdir. Ayrıca Azâfira, Beyâniye 2, Cevâribiye, Hâbitiye, Hadbiye, Haşviye (Haşeviye), Hattâbiye, Hiyamiye, Hubbiye, Hulûliye, İbramiye 2, Kerrâmiye, Mansûriye 2, Mugîriye, Mukannaiye, Müşebbihe 1, Müşebbihe 2, Sürhabiye, Yunusiye, Zerrariye, Zuhariye gibi mezhep ve tarikatlar Cenab-ı Hakk'ı insana benzetmişlerdir (Kırkılıç, 1996). Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan Hulûliye, Mücessime, Müşebbihe gibi bazı anlayış, mezhep ve fırkaların ortaya çıkmasında Abdullah b. Sebe'nin Hz. Ali'ye ulûhiyet isnat etmesinin bir etkisi olduğu söylenebilir.

Hz. Ali'ye ulûhiyet izafe etmek, kişiyi Kur'an'ın öngördüğü tevhidî ilkelerden ve sırat-ı müstakîm'den sapmaya, ilahî buyrukları inkâr ve şirke düşürür.

7. Hz. Ali'ye Peygamberlik İsnadı

Kırkıncı Hoca'ya göre Hz. Ali'ye peygamberlik isnad eden ilk kişi İbn Sebe'dir. Ulûhiyet iddiası tutmayınca, bu sefer Hz. Ali'ye nübüvvet nisbet etmeye başlamıştır (Kırkıncı, 2008).

Hiçbir şekilde Hz. Ali'nin ulûhiyetle bir ilgisi olmadığı gibi nübüvvetle de bir ilgisi yoktur. Cenâb-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber için "*Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik*" (el-Enbiya, 21/107)" buyurmuş ve pek çok surede adını zikretmiştir. 47. surenin adı da Muhammed Suresi'dir. Oysa Kur'an'da Hz. Ali'nin adı bile geçmemektedir.

Kur'an'la ilgili olarak Hz. Ali'nin iki özelliği bulunmaktadır. Birinci olarak Hz. Ali Kur'an'ın ilk vahiy kâtiplerindedir. Sünniler de Şiiler de vahyin, nübüvvetin ilk yılından itibaren yazılmaya başladığını kabul ederler. İlk vahiyleri kayda geçen kâtipler Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'di.⁸ İkinci olarak Hz. Ali on beş kadar ayetin nüzul sebebidir.⁹ Bu iki durum Hz. Ali'nin sadece değerli bir mümin olduğunu gösterir; onu nübüvveteye yaklaştırmaz.

İbn Sebe'nin ortaya attığı Hz. Ali'nin nebi olduğu düşüncesi pek tutmamakla beraber Şia'nın en büyük mezhebi olan İmâmiyye/İsnâaşeriyye içinde dahi bu düşüncenin bazı etkileri olduğu söylenebilir. Bu mezhebe göre imâmet, "bir kişinin Peygamber'i temsilen din ve dünya işlerini yürüttüğü umumi başkanlık" olarak tanımlanmış; nübüvvetin uzantısı sayılmış, imam nasbetmenin Allah'a lutfu dolayısıyla vâcib olduğu belirtilmiş, imamlara vahiy alma keyfiyeti hariç nebîlere verilen seçilmişlik, ismet, efdaliyet ve mûcize göstermek gibi bütün sıfatlar yüklenmiştir. Hz. Muhammed'den sonra bu sıfatların Hz. Ali'de toplandığını ileri süren İsnâaşeriyye kelâmcıları onun ilk imam olduğunu belirtmişlerdir (Üzüm, 2001). Ehl-i Sünnet'e göre İmâmiyye'nin imamlarda varsaydığı seçilmişlik, ismet, efdaliyet ve mûcize göstermek gibi sıfatlar peygamberlere mahsustur. Efdaliyet konusunda da diğer üç halifenin Hz. Ali'den önce geldiği kabul edilir.

8. Hz. Ali'nin Ölmeyip Göğe Çıktığı İddiası

Kırkinci Hoca'ya Hz. Ali'nin ölmediği, İbn-i Mülcem'in (ö. 40/661) öldürdüğü şahsın Hz. Ali değil, onun kılığına girmiş bir şeytan olduğu, Hz. Ali'nin göğe çıktığı, gök gürültüsünün de onun kamçısının şakırtısı olduğu şeklinde bazı görüşler ifade edilmiş ve bu iddialar karşısında kendi görüşünün ne olduğu sorulmuştur. Mezhep tarihçileri bu gibi iddiaların Abdullah b. Sebe tarafından ortaya atıldığını ifade etmişlerdir. Bazı yazarlara göre bu iddialar sebebiyle Hz. Ali önce ateşte yakarak cezalandırmak istemiş, ancak bundan vazgeçerek kendisini Medâin'e¹⁰ sürmüştür (Fığlalı, 1988). Kırkinci Hoca'nın bu iddialara cevabı mealen şöyle olmuştur:

⁸ Geniş bilgi için bk. Hüseyin Çelik, "Kur'an'ın Yazıya Aktarılması ve İlk Vahiy Kâtibi Meselesi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/1 (2016), 7-31.

⁹ Bu ayetler hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Seyid Geçit, "Hz. Ali Hakkında İnmış Ayetlerin Değerlendirilmesi". *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2018), 75-108.

¹⁰ Malatî'ye göre Sâbât'a sürmüştür.

Bunlar, İbn Sebe'nin ortaya attığı hurafelerden başka bir şey değildir. Bu iddiaların tamamı Kur'an-ı Kerim'in ölçülerine ve Peygamberimizin (sav) tebliğ ettiği hakikatlere ve tarihî gerçekliklere aykırıdır. Öncelikle İbn Mülcem'in öldürdüğü kişi Hz. Ali'dir ve bu fiili dolayısıyla kendisine kısas uygulanmıştır. O dönemde insanlar gök gürlemesinin kevnî kanunlar çerçevesinde gerçekleşen bir olay olduğunu bilmediklerinden Hz. Ali adına uydurulan bu gibi hikâyelerin gerçek olduğunu zannetmişlerdir (Kırkinci, 2008: 84-85).

Kaynaklara göre Hz. Ali'nin göğe çıkıp sonra rec'at edeceği fikrini ilk ortaya atan kişi Abdullah b. Sebe'dir. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra, onun durumunu Hz. İsa'ya benzeterek gerçekte onun ölmediğini, bir gün tekrar dünyaya gelip yeryüzünü adaletle dolduracağını iddia etmiştir. Bu düşünce İbn Sebe'nin ardından bazı mensupları tarafından bir müddet devam ettirilmiş olsa da daha sonra ortadan kalkmıştır (Üzüm, 2007).

“Allah elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük” demeleri yüzünden... Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler; (başkası ona benzer kıldığını için) şüphe içine düşürüldüler. Onun hakkında ihtilafa düşenler bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler. Bu hususta zanna uyma dışında hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmemişlerdir”, “Bilakis Allah onu kendine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.” (en-Nisa, 4/157-158), “Allah buyurmuştu ki: “Ey İsa! Ben seni vefat ettireceğim, seni katıma yükselteceğim, seni o inkârcılardan arındıracağım ve sana tabi olanları kıyamet gününe kadar inkâr edenlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak. İşte, ayrılığa düşüp durduğunuz hususlarda aranızda hükmü o zaman ben vereceğim. (Âl-i İmran, 3/55) ayetleri Hz. İsa'nın kesin olarak insanlar tarafından öldürülmediğini göstermektedir.

Tefsirlerde genellikle Hz. İsa'nın evinin basıldığı, evinin tavanında açılan bir delikten göğe çıkarıldığı, manevi bir semada yeniden geleceği günü beklediği, o gün gelince yere ineceği, Deccal'ı öldüreceği, İslam'a hizmet edeceği, yeryüzünü ahlaki yönden ıslah eyleyeceği kaydedilmektedir (Karaman vd., 2007). Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğunun görüşü bu yöndedir.

Bazı müfessirler ise ayette *“Onu semaya kaldırdı.”* denilmeyip, *“Seni katıma yükselteceğim.”* denilmesinden hareketle Hz. İsa'nın (as.) Allah tarafından öldürüldüğünü, göğe çıkarılmadığını, “seni kendime yükselteceğim” ifadesinin “senin şanını yücelteceğim” anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Barnaba İncili'ne ve bir kısım Hıristiyanlara göre de Hz. İsa (as.) çarmıhta öldürülmemiş, birisi ve muhtemelen onu ihbar eden Yahuda, Allah tarafından İsa'ya benzetilmiş; Yahudiler de onu tutup çarmıha gererek öldürmüşlerdir

(Karaman vd., 2007). Hz. İsa'nın göğe çıkarıldığı inancı Hıristiyanlıktaki "Baba/Allah), oğul/İsa), ruh/Cebrail (Teslis/Üçleme)" inancına benzer şekilde "Allah, Muhammed, Ali" üçlemesi gibi tevhid dışı bir inancı güçlendirebilir.

Bu konuda Yazır'ın şu yorumunu ilginç buluyoruz: "Râfi'uke ileyye: seni kendime yükselteceğim" ifadesinin "râfi'uke ile's-semâi: seni semaya yükselteceğim" tevîl olunmaması gerekir. Zira İsa'nın Allah'a yükseltilecek cismi, semaya yükseltilecek de henüz öldürülmemiş olan ruhudur diyebiliriz." (Yazır, ts: 2/372).

8. Hilafet Konusunda Hz. Ali'nin Hakkının Gasbedildiği İddiası

Hz. Peygamber (sav) vefat etmeden önce devlet başkanı olarak yerine kimin geçeceği hususunda bir açıklamada bulunmamıştı. Ensâr, aceleci davranarak İslam'a olan hizmetleri sebebiyle halifenin kendilerinden seçilmesi gerektiği kanaatinde oldukları için henüz Hz. Peygamber'in naaşı toprağa verilmeden önce Benî Sâide gölgeğinde toplanıp Sa'd b. Ubâde'yi (ö. 14/635) halife seçme teşebbüsünde bulundular. Durumdan haberdar olan Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634), Hz. Ömer (ö. 23/644) ve Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh (ö. 18/639) hemen buraya gidip halifenin kendilerinden seçilmesi hâlinde diğer Arapların kendilerine itaat etmeyeceklerini hatırlattılar ve diğer kabileler üzerindeki nüfuz ve otoritesi sebebiyle halifenin Kureyş kabilesinden seçilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Sonuçta Hz. Ömer'in Hz. Ebu Bekir'i aday göstermesi üzerine o toplantıda Ensâr'dan birkaç kişinin haricinde herkes Hz. Ebu Bekir'e biat etti. Belli sayıdaki sahabinin katıldığı bu biata sonradan "el-bey'atü'l-hâssa" denilmiştir. Sonra Mescid-i Nebî'ye gelinip burada genel biat alındı. Buna da "el-bey'tü'l-âmmeh" denilmiştir. Durumdan haberdar olan Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesine bir itirazı olmamakla birlikte bu hususta acele edilip kendilerine danışılmaması sebebiyle biatını bir süre geciktirdi. Daha sonra o da Hz. Ebû Bekir'e biat etti ve halifeliği boyunca ona yardımcı oldu. Hz. Ebû Bekir kendisinden sonra Hz. Ömer'e biat edilmesini vasiyet etti; Hz. Ali de dâhil olmak üzere herkes ona biat etti. Bu sırada Hz. Ali'nin halifelik talebi olmadı. Hz. Ömer, kendisinden sonra halife tayininin içinde Hz. Ali'nin de bulunduğu altı kişilik heyete havale etti. Bu heyet Hz. Osman'ı seçti ve sonrasında yine Hz. Ali de dâhil olmak üzere herkes ona biat etti. Hz. Osman'ın şehîd edilmesinden sonra isyancıların ısrarı üzerine Hz. Ali'ye biat edildi. Hilafet heyetinden bulunan Hz. Talha ve Hz. Zübeyr (ö. 36/656) , Hz. Ali'nin kendilerini zorlaması sebebiyle kendisine biat etmişlerdi. Muaviye ise Hz. Osman'ın kanını bahane ederek hiçbir

zaman Hz. Ali'ye biat etmedi. Sonuçta Cemel Vak'ası ve Sıffin Savaşı gibi olaylar yaşandı. Avcı, 1998).

Abdullah b. Sebe, her peygamberin bir vasîsinin olduğunu, Hz. Peygamber'in vasîsinin de Hz. Ali olduğu, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'in hilafet hakkındaki vasiyetini çiğneyerek başa geçmek suretiyle büyük zulüm işlediklerini, Hz. Osman'ın da onlar gibi olduğunu ileri sürdü ve bu görüşün propagandasını yaptı (Fığlalı, 1988). Sonradan Şia arasında bu görüş yaygınlaştı. O zamandan beri Şia nass yoluyla hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu ileri sürmeye devam etmişlerdir. Türkiye'deki Alevilerin de kanaati bu yöndedir. Bu husus Mehmet Kırkinci'ya "Hilafetin, öncelikle Hz. Ali'nin hakkı olduğu hâlde, bu hakkın gasbedildiği iddiasına ne dersiniz?" şeklinde sorulmuş, o da bunun "İbn-i Sebe tarafından ortaya atılan bir fitne olduğunu" belirtmiş ve konuyu geniş bir perspektifle ele alıp izah etmiştir. Özet olarak şunları dile getirmiştir (Kırkinci, 2008).

İbn-i Sebe İran taraflarında yeni Müslüman olmuş kimselere, "Hilafet Ali'nin hakkı idi. Bu hak ondan gasbedildi." diye telkinlerde bulunur hatta ilahın insana özellikle Hz. Ali'ye sonra da onun soyundan gelenlere sirayet ettiğini söylemeye başlamıştır (Kırkinci, 2008). Şia ulemasına göre imâmın nübüvvet gibi Allâh tarafından nassla veya Rasûlünün ta'yiniyle (Oral, 2015) gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir.

Sahabe-i Kirâm, Peygamber Efendimizin (sav) en büyük mucizesi olan Kur'an'ın feyzine mazhar olan ve onun sünnetini yaşamaya gayret göstermiş, her meselede onu kendilerine rehber edip ziyadesiyle ondan istifade etmişler ve bilgi ve faziletleriyle bütün dünyaya muallim ve üstat olmuşlardır. Onlar Bediüzzaman'ın 'Sahabelerin kurbiyet-i İlahiye noktasındaki makamlarına velayet ayağıyla yetişilmez.' (Nursî, 1996: 453) dediği gibi Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmak suretiyle ondan aldıkları feyzle en yüce makamlara erişmişlerdir.

"İşte daire-i nübüvvet, daire-i velayetten ne kadar yüksek ise, daire-i nübüvvetin hademeleri ve o güneşin yıldızları olan sahabeler dahi, daire-i velayetteki sulehaya o derece tefevvuku olmak lazım geliyor. Hatta velayet-i kübra olan veraset-i nübüvvet ve sıddıkiyet ki, sahabelerin velayetidir; bir veli kazansa, yine saff-ı evvel olan sahabelerin makamına yetişmez." (Nursî, 1996: 453).

Bu yüceliklerine rağmen sahabiler de ismet sıfatıyla muttasıf olmadıklarından yüzde yüz hatadan azade oldukları söylenemez. Ancak şu var ki, herhangi bir Müslüman hata işlemekle İslam dairesinden çıkmadığı gibi bir sahabe de hata işlemekle sahabelik şerefinden çıkmaz. Dört hak mezhebin bütün müçtehitleri sahabe-i kiram arasında geçen ihtilafları şöyle değerlendirmişlerdir: Sahabe-i kiramın her biri kendi başına birer müçtehitir. Kur'an ve hadiste açıkça beyan edilmeyen meselelerde içtihat yapma, en evvel onların hakkıdır. Usul-ü fıkhıta mukarrer kaidedir ki, bir kimsede içtihat rütbesi varsa, o kimse, başkasının içtihadına uymaya mecbur değildir. Ashap arasında çıkan muhalefetler, münakaşa ve muharebeler içtihat farklılığından doğmuştur. Haşa, nefsanî arzuların, isteklerin bu ihtilaflarda payı yoktur. Çünkü onlar sohbet-i Nebevi ile kin, adavet, buğz gibi kötü sıfatlardan arınmışlardır. Nefisleri böyle süfli şeylerden temizlenip pak olmuş, ulviyet kazanmıştır (Kırkinci, 2008).

Bazı kimseler, "Hz. Ali Efendimiz, Müslümanların birlik ve beraberliğini dikkate alarak kendi hakkını bilerek feda etti." diyorlar. O zaman şöyle düşünmek lazım gelmez mi?: "Hz. Ali Efendimiz İslam'ın ittifak ve ittihadını bu derece düşündüğü hâlde, biz hangi akılla onun yolunu terk ederek niza ve ihtilaf yolunu açıyoruz?" (Kırkinci, 2008).

Hz. Ebû Bekir hilafet için nazlandı, hilafet ona meftun oldu. O, hilafetten kaçındı, hilafet ona sarıldı. Bu, Allah'ın bir inayeti ve lütfü idi. O büyük bir nimetti, şükürünü Allah Tealâ ona vacip kıldı. O da onu, bihakkın yerine getirdi ve Allah'ın bu nimetine layıkıyla mazhar oldu. Bu talih kuşu Resulullah'ın saadetli günlerinde de daima onun başında dolanmaktaydı. Lakin o, bunlara iltifat etmez ve vaktini gözetmezdi. O Resûl-i Ekrem'in süveydâ-yı kalbi ve mahrem-i esrarı, musibetlerinde ise kader arkadaşıydı. Hz. Ali karabetçe Peygamber'e daha yakın. Hz. Ebu Bekir ise mertebeye ona yakındır. Karabet et ile kandır, mertebe ise ruh ile nefistir. Bu bakımdan dindeki karabet, nesepteki karabetin üstündedir (Kırkinci, 2008).

Şia uleması bazı ayet ve hadislerin özel yorumundan hareketle hilâfetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu ileri sürmüşlerdir:

1. Tebliğ ayeti: "*Ey peygamber (resül)! Rabbin tarafından sana indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan elçilik görevini (risâlet) yapmamış olursun. Allah seni insanlara karşı koruyacaktır. Allah kâfirler topluluğunu istedikleri şeyi yapmada başarıya ulaştırmaz.*" (el-Mâide 5/67). Şia'ya göre bu ayette Allah'ın Hz. Peygamber'den tebliğ etmesini emrettiği şey Hz. Ali'nin imametidir. Bu ayet nazil

olmadan önce Allah Tealâ Hz. Peygamber'e Hz. Ali'nin imametini ilan etmesini emretmişti. İmam Muhammed el-Bâkır'a nispet edilen bir rivâyete göre sahâbîlerin dinden dönmeleri ve bu emri yalanlamaları endişesiyle Hz. Peygamber (sav) bu emri tebliğ etmeyi geciktirmiş ve konu hakkında Allah'tan yeni bir vahiy beklemişti. Bu beklendi üzerine Allah bu ayeti indirmiş, Allah'ın emrine uyarak Gadîr-i Hûm gününde Hz. Ali'nin imamlığını ilan etmiş, ayrıca huzurunda toplanan insanlardan, bu haberi orada bulunmayanlara ulaştırmalarını emretmiştir (Gümüş, 2020). "Gerek Ahbârî müfessirler gerekse Usûlî müfessirlerin, tebliğ âyetini fâsılasız olarak Hz. Ali'nin halîfelîğine delil olarak öne sürdükleri ve bu âyetin buna dönük açıklanmasında İsnâaşeriyye rivâyetlerinin etkili olduğu görülmektedir." (Gümüş, 2020: 94). İmamiyye müfessirlerinin bu ısrarına rağmen Ehl-i Sünnet uleması ayetin Hz. Ali'nin imametini delil teşkil etmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu konuda onların açıklamalarını da dikkate alarak ayetin böyle bir delâletinin olmadığını şu şekilde ifade edebiliriz:

a. Şia müfessirleri ayeti Hz. Peygamber'in (sav) Gadîr-i Hum açıklamasıyla ilişkilendirmişlerdir. Oysa ne ayette, ne de Hz. Peygamber'in (sav) Gadîr-i Hum açıklamasında bunların birbiriyle ilişkili olduğunu gösteren herhangi bir beyan ve delil yoktur. Birbiriyle ilişkisiz iki söz bir araya getirildiğinde dünyada ortaya konmayacak hüküm yoktur.

b. el-Mâide 58-70. ayet grubunun ana konusu Yahudi ve Hıristiyanlara, Tevrat'a, İncil'e ve kendilerine indirilen (diğer) vahiyelere uymaları gerektiği emredildiği halde kendilerinin azgınlık etmeleri, kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamaları, hatta bunlardan bazılarını öldürmeleri gibi meselelerdir. Mâide suresi tamamen Medine'de nazil olmuştur. Hz. Peygamber düşmanlarından korunmak için bazı tedbirler alıyordu. Bununla birlikte Medine döneminde sekiz defa mucize yoluyla öldürülmekten korunduğu ortaya konmuştur (Bakkal, 2020). Hz. Peygamberi öldürme teşebbüslerinin çokluğu dikkate alındığında Hz. Peygamber'in tedbir kabilinden kendince uygun bir zamanı kollamak için kendisine indirilen bazı âyetleri tebliğ etmede gecikmiş olabileceği düşünülebilir. Bu durumda Allah Tealâ'nın kendisini ikaz etmesi son derece normaldir. Bağlamı itibarıyla hiçbir şekilde Hz. Peygamber'den tebliğ etmesi istenen şeyin Hz. Ali'nin imameti meselesi olduğu anlaşılmalıdır.

c. Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) ayetin nüzul sebebi hakkında on görüş nakletmiş olup bunlardan onuncusu Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili olanıdır (Gümüş,

2020). Nüzul sebebi dikkate alındığında ayeti Hz. Ali'ye tahsis etmek mümkün değildir. Ayrıca Hz. Ali hakkındaki rivayet de imametle değil, faziletiyle ilgilidir.

d. Müfessir el-Âlûsî (ö. 1270/1854), İmâmiyye kaynaklarında mevcut olan Hz. Ali'nin halife tayin edildiği belirten rivâyeti Ehl-i sünnet hadisçilerince sahih olmadığını, Hz. Ali'nin imamlığını delillendirmek için İsnâaşeriyye mensuplarının rivayete bazı kelimeler ve bilgiler eklediklerini belirtmektedir (Gümüş, 2020).

Bütün bunlar dikkate alındığında ayetin Hz. Ali'nin imametine delâlet ettiğini söylemek mümkün değildir.

2. Dinin İkmâli Ayeti: “*Bugün, kâfirler dininiz hususunda ümitlerini yitirmişlerdir. Öyleyse onlardan değil, benden korkun. Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim, size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim.*” (el-Mâide 5/3). Küleynî'nin (ö. 329/941) naklettiği bir rivâyete göre İmam Muhammed el-Bâkır, farzların peşpeşe indiğini, velâyetin/hilâfetin inen en son farz olduğunu, dinin ikmâli âyetinin ise Hz. Ali'nin halîfelîge tâyin edilmesiyle dinin kemâle erdirildiğini belirtmektedir (Gümüş, 2020). “İmâmiyye rivâyetleri, ilgili âyetin tebliğ âyetiyle beraber veda haccında indiğini göstermektedir” (Gümüş, 2020: 104).

Ayeti yorumlarken baş kısmını da dikkate almak gerekir. Bu kısımda onbir şeyin haram kılındığı belirtilmektedir: 1. Leş, kesilmeden ölen hayvan. 2. Kan. 3. Domuz eti. 4. Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar. 5. Boğularak ölen hayvan. 6. Darbe ile vurularak ölen hayvan. 7. Yüksekten düşerek ölen hayvan. 8. Başka bir hayvan tarafından süsülerek ölen hayvan. 9. Yırtıcı hayvanların öldürdüğü hayvan. 10. Dikili taşlar, yani putlar adına kesilen hayvan. 11. Fal oklarıyla kısmet tayin etmek.

Yazır ayetteki “bugün sizin dininizi kemale erdirdim” ifadesini, “size bütün iman, akaid ve ahlak kurallarını koydum ve en mükemmel teşrî usulü ve içtihat kanunlarını öğrettim, bundan sonra bu ahkâmın, bu helal ve haramın nesholunması ihtimali kalmadı” (Yazır, ts: 3/158) şeklinde yorumlamaktadır. Bağlam açısından bakıldığında ayetin Hz. Ali'nin hilafetiyle hiçbir ilgisinin olmadığı anlaşılır. Gümüş'ün dediği gibi “Allah Teâla bu âyetten Hz. Ali'nin imametini amaçlamış olsaydı bunu ihtilafa götürmeyecek derecede açık bir şekilde ifade ederdi.” (Gümüş, 2020: 107).

3. Velâyet Ayeti: “*Sizin veliniz, sadece Allah, Resûlü ve namazı dosdoğru kılıp rükû hâlinde iken zekât (sadaka) veren müminlerdir*” (el-Mâide 5/55).

Küleynî'nin (ö. 329/941) naklettiği bir rivâyete göre İmam Câfer es-Sâdık ayette geçen "*İnnemâ veliyyükümü'llâhü ve resûlühü ve'l-lezîne âmenû: Sizin veliniz Allah, Resûlü ve iman edenlerdir*" ifadesini "Kıyâmete kadar nefisleriniz, işleriniz ve mallarınız hususunda yetkili olmaya en lâyük olanlar Allah, Resûlü, Ali ve onun imam olan evlatlarıdır." şeklinde yorumlamıştır (Gümüş, 2020: 107). Geçit'in ifade ettiği gibi Şia'ya göre velî kavramı sadece "tasarruf eden" manasında kullanıldığından bu ayetin içeriğine göre mezkûr sıfatlarla tavsif edilmiş müminlerin (imamlar) ümmet üzerinde tasarruf etme hakkı bulunmaktadır. Aynı zamanda "imam" kelimesi de bütün ümmete "tasarruf eden" anlamındadır. Bundan dolayı, bu ayette vasıfları zikredilen şahısların ümmetin imamı olması gerekir (Geçit, 82). "*Ve'l-lezîne âmenû: iman edenler*" ifadesi çoğul olduğundan imam olan kişi yalnız Hz. Ali değil, on iki imamdır.

Ancak şu hususlar ayette geçen velî kavramının "tasarruf eden" anlamına değil, "dost ve yardımcı anlamına geldiğini gösterdiğinden ayetin Hz. Ali'nin ve on iki imamın imamlığına işaret etmesi mümkün görünmemektedir.

a. Arapçada "vely", "yakın olmak" manasına gelir. Bu kökten türeyen "velâyet" ise "sevmek; yönelmek, yardım etmek; bir işin sorumluluğu kendi üstünde olmak" anlamlarında kullanılır. Velâyet sahibi olan kişi de "velî" denir. "Veliye" fiilinin biri "velâyet", diğeri "vilâyet" şeklinde olmak üzere iki masdarı vardır. Arap dilcilerin bazıları bu iki kelimenin birbirinin yerine kullanılabileceklerini söylerken, diğerkleri "velâyet" in daha çok "yardım etme", "vilâyet" in ise "otorite" (sultan) anlamında kullanıldığını ileri sürmüşlerdir. İkinci görüş sahiplerine göre "velâyet" masdarından "velî", "vilâyet" masdarından daha çok "vâlî" ismi türetilir. "Vâlî" şeklinde kullanıldığı zaman "her şeye sahip olan ve her şey üzerinde tasarrufta bulunan" anlamında kullanılır (Apaydın, 2013). Kur'an-ı Kerim'de velî-evliyâ kelimesi 64 âyette "dost, yardımcı, koruyucu" anlamında, sadece üç âyette (el-Bakara 2/282; el-İsrâ 17/33; en-Neml 27/49) ise tasarruf ehliyetine sahip olmayan kişi adına "tasarrufta bulunma yetkisine sahip olan kişi" anlamında kullanılmıştır (Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "vly" maddesi). Ayetlerin geneli açısından değerlendirildiğinde bu ayette geçen velî kavramının "dost ve yardımcı" anlamına geldiği söylenebilir.

b. Kur'an'a göre Allah'ın evliyası olduğu gibi şeytanın da evliyası vardır (Yûnus 10/62; Âl-i İmrân 3/175). Allah müminlerin, müminler Allah'ın; şeytan inkârcıların ve zalimlerin, inkârcılar ve zalimler de şeytanın velisidir (el-Bakara

2/257; Âl-i İmrân 3/68; el-Mâide 5/55; el-A'râf 7/196; eş-Şûrâ 42/9). Ayrıca müminler müminlerin ve kâfirler de kâfirlerin evliyasıdır (et-Tevbe 9/71; el-Enfâl 8/73). Bu âyetlerde velî ve evliyâ kelimelerinin dost ve yardımcı anlamında kullanıldığı açıktır. Dolayısıyla velî kelimesine mutlak anlamda “tasarruf eden” anlamını vermek doğru değildir.

c. Mâide 51-59. ayet grubunun ana konusu müminlerin Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olmaması gereğidir. Bu bağlamda ayette müminlerin asıl dostunun Allah, O'nun Resûlü ve namazını kılan, zekâtını veren müminler olduğu vurgulanmıştır. Konunun Hz. Ali'nin imameti ile hiçbir ilgisi yoktur.

d. Bu ayetin ayrı ayrı olaylar sebebiyle Ubâde b. Sâmit, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali hakkında nazil olduğuna dair üç farklı rivayet vardır (Yazır, ts). Hz. Ali hakkında nazil olduğunu ifade eden Ebû Zer el-Gıfarî'den gelen rivayet ise şöyledir: Ebû Zer diyor ki: “Bir gün öğle namazını Hz. Resûlullah (sav) ile kıldım. Bir dilenci mescitte bir şey istedi de kimse vermedi. Derken dilenci ellerini semaya açıp şöyle dua etti: “Allah'ım sen şahit ol ki, Nebin Muhammed'in Mescidinde dilendim, kimse bana bir şey vermedi.” O sırada Hz. Ali namazda rükû hâlindeydi. Hz. Ali, dilenciye yüzüğün bulunduğu sağ elin serçe parmağıyla işaret etti. Dilenci ona yönelip serçe parmağından yüzüğü çıkarıp aldı (Yazır, ts; Geçit, 80-81). Şia kaynaklarında yer alan bazı rivayetlere göre bu dilenci bir insan, bazılarında göre ise bir melekti (Gümüş, 2020).

Nüzul sebebi açısından yorumlandığı zaman da ortaya üç ayrı problem çıkmaktadır:

Öncelikle nüzul sebebi olarak üç ayrı rivayet bulunduğu için bunlardan hangisinin doğru olduğu hususunda kesin bilgi yoktur. Bu rivayetler dikkate alındığında ayetin kesin olarak Hz. Ali hakkında nazil nu söylemek mümkün değildir.

İkinci olarak lafzın yorumunda en genel kurallardan birisi “Sebebin hususiliği lafzın umûmiliğine mani değildir” şeklindedir. “Âmmın özel bir sebebe binaen gelmiş olması onu umûmundan çıkarmaz ve sırf bu sebebe hâss kılmaz. Gerek o sebebe gerekse kendi manasına katılabilen diğer durumlara şamil olarak kalır. Zira Kur'an'daki ve Sünnetteki nassların çoğunluğu özel sebeplere binaen gelmiştir. Böyle olmakla beraber, Sahâbe bunların umumuna göre amel etmiş, onları nüzul veya vürud sebeplerine hasretmemiştir.” (Zekiyyüddin Şaban, 1990: 305). Tefsirde en büyük tehlikelerden birisi genel lafızları özel olan nüzul

sebepleriyle sınırlamaktır. Bu ayetin nüzul sebebi Hz. Ali olsa bile hüküm bakımından ayet ona tahsis edilemez.

Üçüncü olarak nüzul sebebi dikkate alınarak ayet Hz. Ali'yi tahsis edilse bile ayetin manası Hz. Ali'nin rükû halinde iken zekât verdiği delâlet eder. Ayetin lafzıyla nüzul sebebi birleştirilse bile buradan Hz. Ali'nin imametine dair bir anlam çıkmaz.

Dördüncü olarak “*Ve'l-Jezîne âmenû: iman edenler*” ifadesi çoğuldur ve âmdir. Bir ferde (burada Hz. Ali) veya manasının belli bir kısmına (burada 12 imama) delâlet ettiğine dair bir tahsis delili bulunmadıkça lafız umum anlamında ele alınır, tahsis edilemez (Z. Şaban, 1990). Ayrıca nüzul sebepleri tahsis delili olarak kabul edilmez. Dolayısıyla âyet ne Hz. Ali'ye ne de 12 imama tahsis edilemez. Bazı Şia âlimleri “*Ve'l-Jezîne âmenû*” terkiibinden Hz. Ali'nin amaçlandığının garipsenmemesi gerektiğini, çünkü çoğul ifâdelerden bir kişinin kastedilebilebildiğini, nitekim kimi âyetlerde bu durumun görüldüğünü dile getirmektedirler.” (Gümüş, 2020: 110). Bu durum ancak tahsis delili olan âyetler için geçerli olabilir. Burada ise bir tahsis delili yoktur.

e. Ayetin imamete işaret ettiği kabul edilse bile Hz. Ali'ye tahsisi mümkün değildir. Ayete göre müminlerin velisi, Allah ve O'nun resulünün yanı sıra namaz kılan, zekât veren diğer müminlerdir. Bunların sayısı da milyarlarca insandır.

Bütün bu durumlar dikkate alındığında âyetin Hz. Ali'nin imametiyle alakalı olduğunu söylemek mümkün değildir.

4. İtaat Ayeti: “*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulü'l-emre (yetki sahipleri) itaat edin. Şayet herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, - Allah'a ve âhirete gerçekten iman ediyorsanız- onu, Allah'a ve Resûlüne arzediniz. Bu, daha iyidir ve sonuç bakımından da daha güzeldir.*” (en-Nisâ 4/59).

Küleynî'nin (ö. 329/941) naklettiği rivâyetlere göre ayette geçen “ulü'l-emr”den maksat on iki imamdır. Buna göre ayette Allah'a ve Hz. Peygamber'e itaatin yanı sıra kıyamete kadar tüm müminlerin imamlara itaat etmeleri emredilmiştir (Gümüş, 2020). İmâmiyye âlimleri iki argümanı kullanarak ayette geçen “ulü'l-emr”in imamlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Birinci argüman her zaman olduğu gibi rivayetlerdir. Şîfî müfessir “el-'Ayyâşî'nin (ö. 320/932) naklettiği bir rivâyete göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye Allah'ın, kendisi ve kendisinden sonraki ortakları hakkında duâsının kabul ettiğini söylemesi üzerine Hz. Ali, ortaklarının kimler olduğunu ona sormuş, Allah Resûlü de

imamları kastederek, "Allah'ın, kendilerini, onun ismi ve benim ismimle bir araya getirdiği kimselerdir." deyip İtaat âyetini okumuştur." (Gümüş, 2020: 115).

Öncelikle ne âyetin zahirinden ne de rivayetten "ulü'l-emr" in imamlar olduğuna dair bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Tamlama (izafe) yoluyla belirli (muarref) hale getirilmiş olan lafızlar umum ifade ederler. "Ulü'l-emr" lafzı da bu özellikte olduğundan umum ifade eder. Bu ifadeyi tahsis edici bir delil bulunmadığı müddetçe her zaman umum anlamıyla ele alınmalıdır. Ne âyetin kendisinde ne de söz konusu rivayette "ulü'l-emr" ifadesiyle imamların kastedildiğini gösteren açık bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu rivayete tahsisi söz konusu olamaz. Şia imamlarının ikinci argümanı itaat edilecek "ulü'l-emr" in masum olmasının gerekli oluşudur. Masum olan "ulü'l-emr" ise imamlardan başkası değildir (Gümüş, 2020). Yazır'ın da belirttiği gibi "Allah ve Resulü hakkında 'etû etû' diye mutlak itaat açıkça söylendiği halde, emir sahipleri (idareciler) hakkında 've etû ile'l-emri' buyurulmayıp bunlara itaat etmek Peygamber'e itaate atfedilmiş ve yalnız Peygamber'e itaat etmeye tabi olarak emredilmiş ve bu şekilde tabi olma altında itaat etmenin hem aynı kuvvetle kayıtsız olarak gerektiği gösterilmiş, hem de isyan edilen şeyler de bu hükmün dışında bırakılmıştır. 'Allah'a isyan hususunda hiçbir mahluka itaat edilmez'. Aynı şekilde 'İyi ve faydalı şeylerde itaat edilir." (Buhârî, "Ahkâm" 4; Müslim, "İmâre", 19, 40; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 87) hadis-i şerifleri de bunu açıklıyor." (Yazır, ts: 3/14). Ayette bir tahsis var. Ancak bu tahsis ulü'l-emrin kim olduğuyla ilgili bir tahsis değil, hangi emirlerine uyulacağıyla ilgili bir tahsistir.

Şia bu ayetlerin dışında Ehl-i Beyt'in fazileti ile ilişkilendirilen tathîr (el-Ahzâb 33/28-34), mübâhele (Âl-i İmrân 3/61), meveddet (eş-Şûrâ 42/23), Hz. Ali'nin faziletiyle ilişkilendirilen (er-Rahmân 55/19, 20, 22; el-Bakara 2/207, 269; el-A'râf 7/44; el-Enfâl 8/62; et-Tevbe 9/3, 19-22, 100; er-Rad 13/7, 43; Meryem 19/96; ez-Zümer 39/32-34; el-Vâkıa 56/10-12; et-Tahrîm 66/4; el-Hâkka 69/12 ve el-Beyyine 98/7-8) ve mehdi ile ilişkilendirilen (Âl-i İmrân 3/81; el-Hac 22/39-41; Hûd 11/8; el-Enbiyâ 21/105, en-Neml 27/62; eş-Şûrâ 42/41, Kâf 50/41-42; el-Kamer 54/6-8; es-Saffât 37/177-179; al-Mü'min 40/51; el-Müddessir 74/2; Abese 80/21 ve 22; Kasas 28/85; Tevbe 9/33, 78; en-Nûr 24/55; Fetih 48/28 ve es-Saf 61/9) ayetlerini de dolaylı olarak imamlara delâlet ettiğini ileri sürmektedirler (Gümüş, 2020).

Sekaleyn Hadisi: Şia uleması Hz. Ali'nin halifeliği konusunda birçok ayeti delil olarak göstermekle birlikte onların en çok önem verdikleri delilin Sekaleyn

Hadisi olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki bu hadis imamlar hakkında delil olarak kullandıklar bütün ayetleri bu hadisle irtibatlandırmışlardır. Bu hadis olmasa neredeyse ayetlerin de bir anlamı kalmayacak gibidir.

Şia gruplarına göre “Hz. Peygamber Veda haccı dönüşü (18 Zilhicce 10 / 17 Mart 632), aslında dinlenmeye elverişli bir yer olmadığı hâlde önemli bir hususu bildirmek maksadıyla burada konaklamış, bu sırada, kendisine indirilen her vahyi tebliğ etmesini emreden, bunu yapmadığı takdirde elçilik görevini yerine getirmiş sayılmayacağını belirten ayet (el-Mâide 5/67) nazil olmuştur. Resûl-i Ekrem, kafilenin önde giden ve geride kalan bütün fertlerinin toplanmasını istemiş, herkes geldikten sonra öğle namazını kıldırması ve arkasından yeni gelen ayeti tebliğ ederek bir konuşma yapmıştır. Hz. Peygamber bu konuşmasında dünyaya veda etme zamanının yaklaştığına işaret ederek risalet görevini yerine getirip getirmediği hakkındaki kanaatlerini ashabına sormuş, olumlu cevap aldıktan sonra ashabının Allah’a ve ahiret gününe olan imanını yeniden ikrar ettirmiş ve ardından “sekaleyn hadisi”¹¹ diye meşhur olan sözlerini söylemiştir: “*Size paha biçilmez iki şey bırakıyorum: Allah’ın kitabını ve Ehl-i beytimi... Benden sonra bunlara sarılırsanız asla sapıklığa düşmezsiniz.*” Resûl-i Ekrem konuşmasını bitirdikten sonra Hz. Ali’yi sağ tarafına almış, elini tutup kaldırmış ve şöyle demiş: “*Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allah’ım, onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol!*” Hz. Peygamber’in bu açıklamalarından sonra orada bulunanlar sırasıyla gelip Hz. Ali’yi tebrik etmişler. Bunların arasında Hz. Ebu Bekir, Ömer ve o anda Ali’nin imameti hakkında bir şiir söyleyen Hassân b. Sâbit (ö. 60/680) de varmış. Medine’ye hareket edilince yolda, hatta bazılarına göre daha orada, “*...Bugün sizin için dininizi ikmal ettim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam’ı beğendim...*” (el-Mâide, 5/3) mealindeki ayet nazil olmuş” (Fığlalı, 1996). Gadir-i Hum olayı Ahmed b. Hanbel (*Müsned*, I, 84, 118, 119, 152; III, 14, 17, 26, 59; IV, 281, 367, 370, 371), Müslim (Fezâ’ilü’s-şâhâbe, 36, 37), Tirmizî (Menâkıb, 19, 20), İbn Mâce (Muqaddime, 11) ve Hâkim en-Nisâbûrî (*el-Müstedrek* 3/160-161) gibi Sünni muhaddislerin naklettikleri hadislerde de geçmektedir.

Şii geleneğinin zengin ve geniş rivayetlerle ayrıntılı bir şekilde anlattığı Gadir-i Hum olayı İbn Hişâm (ö. 218/833), İbn Sa’d (ö. 230/845), Taberî (ö. 310/923) gibi ilk devir müelliflerince ya hiç zikredilmemiş yahut da Resûl-i

¹¹ Sekaleyn hadisi hakkında geniş bilgi için bk. Adem Dölek, “Sekaleyn Hadisi ve Değerlendirilmesi”. *Marife* 4/3 (2004), 145-168.

Ekrem'in konuşmasına yer verilmeden sadece orada konakladığından söz edilmiştir. Ayrıca bunların hiçbiri Resûl-i Ekrem'in sözlerini, Şiîler'in anladığı gibi Hz. Ali'nin imameti ve hilafeti için bir delil olarak değerlendirmemiştir. Aslında Şîf geleneğinin bu olay münasebetiyle indirildiğini söylediği ayet (el-Mâide 5/67) müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre çok önce nazil olmuştur. Esasen bu ayetin, içinde yer aldığı diğer ayetlerle birlikte ele alındığında Müslümanlar hakkında değil Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında nazil olduğu ve onların Hz. Peygamber'e bir kötülük yapamayacaklarını ifade ettiği anlaşılır (Fığlalı, 1996).

Resulullah'ın (sav), "*Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır*" sözlerinin arka planını Yusuf Açikel şöyle açıklamaktadır: "Hz. Peygamber aslında, Hz. Ali ile askerleri arasında Yemen'de geçen anlaşmazlığı Medine'ye dönmelerinden sonra çözmüş, ancak olay, Veda Haccı dönüşü Medine'ye doğru yol alırken tekrar gündeme gelmiş ve konaklama yeri olan Gadîr-i Hum'da durum Hz. Peygamber'e haber verilmiştir. Hz. Ali'nin bu şekilde tenkit edilmesi, vefatının yaklaştığını hisseden Hz. Peygamber'e yakınlarıyla ilgili bir şeyler söyleme ihtiyacı da hissettirmiş olabilir. Bundan dolayı Hz. Peygamber Hz. Ali'yi övücü bazı sözler söyleyerek onun haklılığını belirtmiş, aynı zamanda kendisinden sonra Ehl-i Beyt'ini de Müslümanlara emanet ettiğini, onları korumaları gerektiğini hatırlatmıştır. Ancak Hz. Peygamber'in (sav) bu konuşmasını hutbe olarak beraberinde bulunan herkese söylemiş olduğu konusu açık değildir. Hz. Peygamber'in bu sözleri Hz. Ali ve ihtilaf hâlinde olduğu kişiler ile yanındakilere söylemiş olması muhtemeldir." (Açikel, 2009). Çünkü, Gadîr-i Hum denilen mevki, Şiânın dediği gibi binlerce kişiyi barındıracak bir yer değildir.

Kur'an'da geçen "mevla" ve "velî" büyük oranda "halife" veya "imam" değil, "dost, efendi, arkadaşı" anlamında kullanıldığı gibi sekaleyn hadislerinde yer alan mevla kelimesi de dost manasında anlaşılmalıdır (Fığlalı, 1996). Bazı âlimler ayet ve hadislere bakıldığında işari anlamda dört halifeden sırayla söz edildiğini ifade etmişlerdir. Mesela, Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971) "*Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği, nebiler, siddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır!*" (en-Nisa, 4/69) ayetindeki "siddıklar" sözünü sözlerinde, özlüklerinde, inançlarında tam bir sadakata sahip, yüce peygamberleri herkesten evvel tasdik eden Hz. Ebu Bekir-i Siddık gibi ümmetin seçkinleri" (Bilmen, 1963-1966) şeklinde

yorumlamıştır. Bediüzzaman Said Nursi de mezkûr ayetteki bazı ifadeleri şöyle tefsir etmiştir: “Kur’an, “sıddıkîn” lafzıyla Ebu Bekir-i Sıddık’a, “ve’ş-şüheda” lafzıyla Ömer ve Osman ve Ali Radıyallahü Anhüm’e işaret edip; Peygamber’den (sav) sonra bu zevatın halife olacaklarına, Ömer (ra.), Osman (ra.) ve Ali’nin (ra.) ise hem şehit hem halife olacaklarına gaybi bir ihbarla delalet etmektedir (Nursi, 2012).

Uhud Gazvesinin sonundaki mağlubiyetten sonra Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’la birlikte Uhud dağının yukarılarına doğru çıkmışlar, bu esnada Uhud dağı sallanmış, Hz. Peygamber de dağa şöyle seslenmiştir: “*Ey Uhud! Sakin ol! Senin üzerinde bir peygamber, bir sıddık ve iki şehit var.*” (Buhârî, “Aşhabü’n-nebî”, 5; Tirmizî, “Menâkıb”, 18; Müsned, 3/112) buyurur.” Bu hadiste önce sıddikin, sonra iki şehidin zikredilmesi, halifelik makamına sırasıyla önce Hz. Ebu Bekir’in, sonra da Hz. Ömer ve Hz. Osman’ın geçecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Kur’an’da sıfatlarıyla, hadiste hem sıfatları hem isimleriyle övülen büyük sahâbilerin kasten ve bilerek büyük haksızlık yapacaklarını düşünmek doğru olmaz. Hadis âlimlerinin büyük çoğunluğu Kur’an ve Sünnet naslarına dayanarak sahâbenin tamamını âdil saymışlar ve naklettikleri hadislerin araştırılmadan kabul edilmesi gerektiği görüşüne varmıştır (Efendioğlu, 2008). Sahâbe hata yapabilir, fakat bilerek yalan söylemez. Hakperestliği ve cesaretiyle önce çıkan Hz. Ali de hakkı olan çok önemli bir şey hususunda susmaz, hele hele onun elinden bu hakkı almış olan kişilere yardımcı olmaz, onların verdikleri görevleri kabul etmez, istişarelerine katılmaz. Hilafet konusunda Hz. Ali’nin hakkının yenildiğini düşünmek öncelikle Hz. Ali’ye büyük haksızlıktır.

Sonuç itibarıyla diyebiliriz ki, Şîa’nın Hz. Ali’nin imâmetine nass bâbında delil olarak getirdiği, ayet, hadîs ve tarihî hâdiselerin tartışmasız açık bir nas şeklinde değerlendirmek pek de kolay değildir (Öz, 2009).

Sonuç

Sosyolojik olarak her dinde çeşitli mezhepler ve tarikatlar bulunur. Dinler genellikle bazı kutsal metinlere dayanmakta olup her zaman bunların farklı anlaşılması ve yorumlanması söz konusudur. Fakat yorumun da bir sonu vardır. Açık ve net kavramlarla ifade edilmiş olan iman, ibadet ve ahlak esaslarında değişme olmaz. Bununla birlikte gerek zahirî gerekse batını yorum açısından zaman zaman bazı aşırılıklara gidilmiş ve aşırılıklar Kur’an’ın özüne uygun düşmeyen bazı inanç ve düşünce sistemlerinin ortaya çıkmasına sebebiyet

vermiştir. İtikadi alanda İslam tarihinde günümüze kadar gelebilmiş iki akım vardır: Ehl-i Sünnet ve Şia. Ehl-i Sünnet genel olarak her konuda orta yolu temsil eden şemsiye mezheptir. Şia ise Hz. Peygamber'in vefatından sonra devlet yönetiminin Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelenlere ait olduğu düşüncesi etrafında birleşen çeşitli grupların ortak adıdır. İki mezhep arasında birbirini tekfir etmeyi gerektirecek ölçüde önemli bir ayrılık yoktur. Bununla birlikte siyaset âleminde her zaman biri kayırılmış, diğeri baskılanmıştır. Kanaatimizce her iki mezhep arasındaki çözüm, siyaset aracılığıyla değil, her iki mezhep âlimlerin çıkar gözetmeden ve baskı altında kalmadan ortaya koyacakları önerilerle olacaktır. Ancak burada çözüm derken, âlimler her konuda birleşeceklerdir şeklinde bir düşünce akla gelmemelidir. Görüşmeler sonucunda sadece aşırılıklarla ilgili düşünceler ortadan kalkacak, geri kalan konularda herkesin kendince bir delili olduğu mezhepler yine farklı görüşleri savunmaya devam edeceklerdir. Fakat "Benim görüşüm haktır; fakat hak olan sadece benim görüşüm değildir, karşı görüşün de haklı olma ihtimali vardır." sonucuna ulaşıldığında mezhepler arası kavga ve mücadele bitmiş olacaktır.

Geçmişte Hz. Ali'nin ulûhiyetine veya peygamber olduğuna inananlar olmuşsa da günümüzde bu tür inanışların ortadan kalkmış olduğunu söyleyebiliriz. Şehit edildikten sonra göğe yükseltip dünyayı adaletle doldurmak için tekrar yeryüzüne ineceği inancını günümüzde de savunanlar vardır. Hz. Ali'nin kendisini sevenlerin namazını kıldığı, Hz. Ali ve Âl-i Beyt'i seven bir Müslüman'ın ibadet mükellefiyetinin düşeceği, Hz. Ali'nin camide şehit edilmiş olması sebebiyle camide namaz kılmanın gerekli olmadığı, orucun aslında üç gün olarak farz kılındığı, Kur'an'dan bazı ayetlerin çıkarıldığı gibi iddialar ise ancak avam-ı nâs denilen sıradan insanlar arasında yaygın olan görüşlerdir. Şer'î delillerle bunları yan yana getirmek mümkün değildir. Hz. Ali'nin halifeliğini hem Sünniler hem de Şia ve Aleviler kabul etmektedirler. Ancak Sünniler Hz. Ali'nin yanı sıra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın da meşru halifeler oldukları kanaatindedirler. Bu konuda Sünni ve Şii âlimlerin anlaşmaları mümkün görünmemekle birlikte konuyu itikadi bir mesele olmayıp tarihî bir olay olması sebebiyle bu hususu aralarında bir niza meselesi yapmayabilirler ve yapmamalıdır da. Meselenin ilmî olarak tartışılması yeterlidir.

İslam düşmanlarının her zaman Müslümanların arasındaki görüş ayrılıkları bahane ederek onları parçalayıp yutmak peşinde olduğu açıktır.

Müslümanların her türlü görüş ayrılıklarını bilimsel çerçevede tartışmasını öğrenmek ve görüş ayrılıklarını ayrılıkçılığa dönüştürmemek gibi bir mecburiyetleri vardır. Müslüman olmak tevhid inancı çerçevesinde birlik, dirlik ve bütünlük içinde olmayı gerektirir. Tefrika; birliği, bütünlüğü ve vahdeti bozucu her tür eylem sosyal şirk kapsamında değerlendirilebilir. Çeşitlilik ve farklılıklara rağmen birlik, bütünlük, kardeşlik ve hoşgörü ile sosyal vahdet içinde yaşamak iman sahibi birey için bir niteliktir. Bunun dışından hiçbir unsur Müslümanlar için bir kavga, bölünme ve tahkir sebebi olmamalıdır. Aradan 1400 yıl geçmiş olmasına rağmen Cemel, Sıffin, Hakem, Nehrevan ve Kerbela vb. olayların acıları hâlâ dinmemiştir. Müslümanların en çok dikkat etmesi gereken hususlardan birisi bunların üstüne yeni acılar eklememek, tarihten ders ve ibret almak, vahdet içinde yaşamak için ilke ve hikmetler çıkarmaktır.

Mezhepler din değildir, fakat din ve dini kültürden doğmuşlardır. Mezheplerin farklılığı insani tavır ve tutum olan icihad farklılıklarına dayanır. “*Müçtehit içtihat eder; isabet ederse kendisi için iki sevap, hata ederse bir sevap vardır.*” (Buhârî, İ'tisâm, 21; Müslim, Akdiye, 15; Ebû Dâvûd, Akdiye, 2; Tirmizî, Ahkâm, 2; İbn Mâce, Ahkâm, 3) hadisinde açıkça ifade edildiği üzere müçtehit hata da etse sevabını alır. Onun sevap kazanması doğruyu bulmak için yaptığı çalışmasından dolayıdır. Müçtehid'in hata edip etmediğini ise ancak Allah bilir. Gerçekte tam olarak kimin isabet kimin hata ettiği bilinmeyen bir konuda, insanların sadece hak bir taraftaymış gibi körü körüne bir tarafı tutup diğer tarafı inkâr etmeleri doğru olmaz. Geçmişte uzun asırlar Sünnilerle Aleviler birlikte huzur içinde yaşamışlardır, yine aynı şekilde yaşamaya çalışmalıdırlar.

Kaynakça

- Abdülbâki, Muhammed Fuâd. *El-Mu'cemü'l Müfehres Li Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1996.
- Açıkel, Yûsuf. *Kur'ân ve Hadisler Işığında Ehl-i Beyt*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Akgündüz, Ahmet. *Mehmed Kırkıncı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Altıkulaç, Tayyar. “Hz. Ali ve İlk Mushaf Nüshaları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2012), 5-26.

- Apaydın, H. Yunus. "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/15-19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ateş, Ali Osman. *Ehl-i Sünnet ve Şfa'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- Bakkal, Ali. "Hz. Peygamber'in Düşmanlarından Korunması". *Diyanet İlmi Dergi* 56 (2020), 245-274.
- Casim. "Hilâfet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/539-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1963-1966.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Çelik, Hüseyin. "Kur'an'ın Yazıya Aktarılması ve İlk Vahiy Kâtibi Meselesi". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/1 (2016), 22-33.
- Demircan, Adnan. *Hz. Ali'nin Hilafet Hakkı Meselesinde Gadîri Hum Olayı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- Dölek, Adem. "Sekaleyn Hadisi ve Değerlendirilmesi". *Marife Dergisi* 4/3 (2004), 145 – 168.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sahâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/491-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Erdeğer, Bülent Şahin. "Elimizdeki Kur'an Hz. Muhammed'in yazdırdığı Kur'an mıdır? (2)". Independent Türkçe. Erişim 18 Temmuz 2022. <https://www.indyturk.com/node/377666/turkiyeden-sesler/elimizdeki-kuran-hz-muhammedin-yazdirdigi-kuran-midir-2>
- Fıglalı, Ethem Ruhi. "Abdullah b. Sebe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/133-134. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Fıglalı, Ethem Ruhi. "Gadîr-i Hum". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Geçit, Mehmet Seyid. "Hz. Ali Hakkında İnmiş Ayetlerin Değerlendirilmesi". *İğdir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2018), 75-108.
- Gümüş, Sabahattin. *İsnâaşeriyye Tefsir Geleneğinde İmâmetle İlişkilendirilen Âyetlerin Ahbârî Ve Usûlî Yorumu*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

- Hamidullah, Muhammed. *İslâm'ın Doğuşu*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2018.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî. *Sünenü İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Karaman, H. vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kırkkılıç, Halil Ahmet. *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.
- Kırkkılıç, Halil Ahmet. "Hayatını Risale-i Nur'a Vakfetmiş Âlim Bir Şahsiyet: Mehmet Kırkinci". *Katre Dergisi* 12 (2021), 101-130.
- Kırkinci, Mehmed. *Alevilik Nedir?*. Sakarya: Zafer Yayınları, 2007.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Sözler*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Şualar*. İstanbul: Söz Neşriyat, 2012.
- Oral, Osman. "Kelâm Ekollerine Göre Halife/Devlet Başkanı'nın Görevleri Ve Hakları". *EKEV Akademi Dergisi* 19/62 (Bahar 2015), 379-402.
- Öz, Şaban. "Hilâfette Nass Teorisi". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2009), 67 - 121.
- Risalehaber. Erişim 20 Temmuz 2022. <https://www.risalehaber.com/toplamakampinda-16-nur-talebesi-var-di-97328h.htm>
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa *Sünenü't-Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- tr.wikipedia. "16 Büyük Türk Devleti". Erişim 15 Haziran 2022. https://tr.wikipedia.org/wiki/16_Buyuk_Turk_Devleti
- Üzüm, İlyas. "İsnâaşeriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/147-149. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Üzüm, İlyas. "Rec'at". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/504-507. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yavuz, Adil. "Kur'an'da Eksiklik Olduğu İddialar! Bağlamında Bazı Surelerle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Değerlendirme (Ahzâb, Muavvizeteyn, Kunut ve Nurayn Rivayetleri)", *Marife* 6/1 (Bahar 2006), 7-39.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. Sad. İsmail Karaçam vd. 10 Cilt. İstanbul: Azim Yayıncılık, ts.

180 Sünni-Alevi Beraberliğini Zedeleyen Dinî Nitelikli Bazı Asılsız İddialar
Hakkında Mehmet Kırkinci'nin Görüşleri

Zekiyüddin Şaban. *İslâm Hukuk İlminin Esasları*. Çev. İbrahim Kâfi Dönmez.

Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.

Zuhaylî, Vehbe. *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*. 10 cilt. Çev. Ahmet Efe vd. İstanbul:

Risale Yayınları, 1994.